

Božič – priložnost za manj veselo razmišljanje	1
Anica Kolar Horvat: Pesmi	3
Bruna M. Pertot: Obleka brez kralja	6
Vladimir Kos: Pesmi	7
Bojan Pavletič: Intervju z Nedo Abram	8
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da... ..	12
Veronika Simoniti: V vrtincu	13
Peter Merku: Iz spominov na starše (XLVII.)	15
Marta Filli: Prošnja	16
Blaž Torkar: Šola za specialno urjenje (2. del)	17
Dr. U.Mko: Matevž Ravnikar	22
Elena Cerkenič: Človekov odnos do narave	23
Tomaž Simčič: Romanje v treh stavkih	24
Vladimir Kos: Božična ljubezen prišla bo z darovi	27
Antena	28
Knjižnica Dušana Černeta (63)	32

Na platnicah:

Pisma; Za smeh in dobro voljo, Listnica uprave.

Priloga: RAST 8 - 2005

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

 Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

IZHAJA DESETEKRAT V LETU LETO XLIX.

pisma

Spoštovani gospod Srečko Baraga ml.,

Pismo v Mladiki (štev. 8; oktober 2005) je bilo sicer namenjeno gospodu Maverju, a ker je javno in pišete o 60-letnici slovenskih šol v Italiji, se Vam oglašam v svojstvu predsednika (sicer zdaj že bivšega) pripravljalnega odbora. Upam si trditi, da ste na zmotni poti, ko govorite o ONIH; pri tej proslavi ni bilo nikakršnih "naših, vaših, onih, njihovih" in podobno. Proslavo je organiziral odbor, ki je bil izraz pravno ustanovljene mreže slovenskih šol v Italiji in so bili v njem zastopani vsi, v prvi vrsti šolniki. Ni bil ne politično ne ideološko obarvan, temveč si je prizadeval, da bi ob proslavitvi pomembnega jubileja prikazal življenjskost slovenske šole v Italiji, trud in delo slovenskih učiteljev, profesorjev, ravnateljev in staršev ter dal primerno priznanje vsem, ki so za slovensko šolo v Italiji bili zaslužni. Ni bilo razlik, ni bilo preferenc, ni bilo ne osebnih ne skupinskih simpatij. Sploh pa ni bilo (ne v protokolu ne v akademiskem sporedu) ozadnega političnega mešetarnenja. Jubilej smo pripravili in izpeljali z veliko požrtvovalnostjo in merilo nam je bilo eno samo: ljubezen in predanost slovenski šoli. V tem smislu sem tudi sprejel predsedstvo odbora in v tem smislu sem tudi deloval. Zagotavljam Vam, da v primeru, da bi hotelo ali želelo priti do kakšne strumentalizacije ali zakulisnih zahrbtnosti ali "pritiskov neke nevidne sile" (citat iz Vašega pisma), ki naj bi vplivala na odbor in proslavo samo, bi prvi dal pobudi slovo.

Mladika pri organizaciji ne nosi nobene odgovornosti in ji ne moremo ničesar očitati, nasprotno - kakor ves ostali zamejski tisk, je revija opravila odlično delo in vestno zabeležila pomembno 60-letnico.

Spoštovani gospod Baraga, edini namen mojega pisma je v tem, da Vas pomirim in da Vam skušam razgnati meglice sumov. Naše obzorje je bilo čisto, kot naše srce in naše delo za našo slovensko šolo.

Prijazen pozdrav.

Boris Pangerc

Trst, 20. novembra 2005

SLIKI NA PLATNICI: Odkritje plošče na Scala al Belvedere v Trstu na pročelju rojstne hiše Ubalda Vrabca ob 100-letnici rojstva (1905-1992) znamenitega zborovodje, skladatelja, in vsestranskega javnega delavca. Poklon Ubaldu Vrabcu, tak je bil naslov svečanih prireditev njemu posvečenih, je potekal od 7. do 11. decembra v Trstu, Bazovici in Rodiku in je obsegal med drugim poimenovanje otroškega vrtca v Bazovici, simpozij s številnimi glasbenimi zgodovinarji in pričevalci ter koncert Vrabčevih skladb v dvorani Narodna doma v Trstu (foto Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVije: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebul, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

David Bandelli

Božič – priložnost za manj veselo razmišljanje...

Povsem navaden občutek, ki ljudi navdaja ob bližajočem se božiču, je nadvse pozitiven, po načelu, da smo "ob božiču vsi boljši". S tem ni nič nenavadnega. Če pa nekoliko pogledamo v statistike, je v istem času največ samomorov, ločitev, kriminalnih dejanj in morda še česa, ki se z zgornjim "občutkom dobrote" ne sklada najbolj ...

Smo morda le sinovi tega časa ali je naše potovanje dejansko brez smisla?

Večkrat sem si postavil vprašanje, ali je božič kaj več kot postarani praznik, ko se ljudje obdarujemo, čeprav še sami ne vemo dobro zakaj. In pravega odgovora nisem še našel, zato bom v tem uvodniku z vami na glas razmišljal.

Občutek "vsega lepega in dobrega" spada v človekov način pretvarjanja. Ljudje smo se naučili zakrivati lastna čutenja in jih spravljati v neprebojen prostor, do kate-rega nima nihče dostopa. Hlinimo sicer neko splošno dobro počutje, obenem pa sami nad sabo in nad drugimi nergamo, da je življenje strašno naporno, težko, neznosno.

Vse pa ne more večno trajati. Prej ali slej se nekje zalomi. Prej ali slej se nit, ki drži na nas ta nepravi občutek, pretrga. Morda se to rado dogaja prav ob božiču, ko moramo svoje splošno dobro počutje potencirati do take mere, da izgledata najsrečnejši ljudje na svetu, ker naša družba ne ljubi porazov. Treba je za vsako ceno zmagati. In

tako se vsi tisti, ki doma doživljajo katastrofalno družinsko situacijo, vsi tisti, ki so v globoki depresiji in je ne kažejo, vsi tisti, ki so v tej komunikacijsko najbolj razviti družbi dejansko le sence, ker jih je njihova osamljenost tako izrinila od središča, počutijo dobesedno le izvržki družbe. In naslednji korak je jasen ...

Kdo naj pove temu svetu, da nekaj ne gre z nami? V čem je rešitev, v kom odrešenje? Bolj kot božiču je občutje podobno koncu nečesa ...

Potrošniški in hinavski način praznovanja (dobesedno: praznovanja) božiča je tako najbolj pristni pokazatelj človekovega načina mišljenja, ki je sestavljeno iz nekega samoljubja, bolj smrdečega po napuhu ...

(dalje na naslednji strani) ➡

**Vsem bralcem
in prijateljem Mladike
doma in po svetu**

**želimo
blagoslovljene
božične praznike,
zdravo in srečno
novo leto 2006**

Uredništvo in uprava Mladike

mladika 10 • 2005

✦ To čustvo lahko rodi samo osamljenost. Homo homini lupus. Pa naj se obdarujemo, kolikor želimo, nihče ne bo izkoreninil tega čutenja, ki je le fasada, nihče nas ne bo otre-sel občutka, da se pogovarjamo, oprostite, da govorimo z drugimi popolnimi tujci, s kate-rimi se moramo bojevati, da lahko preživimo. A človekov način bojevanja je perfidnejši od živalskega, ker je zahrbtnen ...

Misli se kopičijo v tem brezsončnem dnevu, v katerem je božičnega malo, le kakšen okras tu pa tam po drevesih.

Kolikor lahko to velja za kristjana, kateremu naj bi božič pomenil spomin na prihod Njega, v katerega edinega lahko zaupa in veruje, vidim smisel praznovanja božiča le v spominu na ta nezaslišani dogodek: prihod samega Boga na zemljo.

Seveda, bomo rekli, saj je to bistvo ...

Ne, dragi, bistvo je postalo, koliko darov bo prinesel Božiček, kakšno obleko bom dal nase za polnočnico, kako tehnično napredne jaslice bom naredil, v kakšnem baru se bomo zbrali po polnočnici ali kar je slabše: koliko vernikov manj od lani je bilo pri maši, ali bo dovolj kuhanega vina za zakusko in dalje lahko samo naštevamo ...

Minljivi smo, minljivi kot enkratnost snežink ...

Božič in njegov pomen nam uhajata skozi prste. Tudi spomin na Maziljenčevo rojstvo, ki je bilo v totalno kričecem nasprotju s človekovo mislijo o božjem prihodu, lahko priča o tem, da smo res potrebni spreobrnjenja. Mislimo in delujemo po človeško. Raje ne bi uporabil termina "po volčje", da se volkovi ne užalijo.

In vendar se vsako leto Bog rojeva v upanju, da se bomo kdaj pa kdaj res spomnili Nanj ...

Če to ni potrpežljivost ...

Očitno je človek z Božje strani še vedno in nadvse vreden zaupanja, toliko, da sporočilo božiča hoče prodreti v nas z vnebovpijočim uboštvo, trpljenjem in izgnanstvom, v katerih se je ta Bog rodil. In - da ne pozabimo - s sramotno in osamljeno smrtjo, v kate-ri je umrl.

Nič ne zahteva ta Bog, samo potrpi.

Ali si ga lahko predstavljamo manj človeškega? Če bi imel kaj moči, bi stopil z obla-kov in nas pokončal z ognjem in mečem! T-ko bi bilo gledanje človeka na boga ...

A On tega ne stori. Samo čaka. Ker ni človek. Je Bog.

In naj nam njegovo čakanje - paradoksalno, saj ponavadi mi nekaj pričakujemo ob božiču - prinese zavest, da snamemo maske. Da obnovimo odnose. Za kar se je tudi On-Kristus trudil, ko je bil na tem svetu.

Ne srečnega ne mirnega in ne veselega božiča vam ne želim.

Želim vam ga čim pristnejšega. Da nam bo končno jasno, kako je to naše doživljanje božiča praznina. Puščoba. Fikcija. Laž. Fasada.

Le s tem bomo dopustili, da bo Kristusov poseg v naše življenje učinkovit in celosten.

Ne bojte se. Jaz sem z vami vse dni do konca sveta.

Anica Kolar Horvat

Pesmi

Tretja nagrada za poezijo na literarnem natečaju Mladike za leto 2004

SINU

Iz krvi in volje
 rojen
 si prepletel moje dneve
 z večnostjo,
 napolnil s smislom
 leta pričakovanja
 in odhajanja,
 ob tebi živim
 svoje sanje
 in trepetam
 v nočeh dvomov,
 ponosna sem nate
 in z ljubeznijo
 blagoslavljam
 tvoj dan.

SEME

Razsipe se jalec
 je raztrosil seme
 po njivah in skalah,
 med trnje in kamenje.

Seme sejalec sem,
 poslano, da obrodi,
 se razraste v veselje
 in za hrano popotnim.

Na bregu Jordana,
 vdano čakajoč Žanjca,
 se spreminjam
 v seme prihodnje setve.

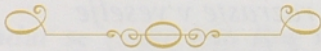
OKTOBRSKI DAN

Oktoberški dan
 žalobno polzi
 skozi veje.
 Krakajoči vran
 predirljivo zmoti
 gluho tišino.

Vlažna zemlja
 me lepi nase.
 Dan je izgubil
 svetlobo.
 Molk se je naselil
 v dušo.

PRIHAJAM

Skozi labirint vsakdanjosti
iščem pot do Jordana.
Čakaš me na bregu reke,
onkraj puščave,
z rodovitnih polj mi prihajaš naproti.
Kot Mojzes dvigujem roke,
ko prestopam rubikon,
tvoj blagoslov me napravlja pogumno.
Ne oziram se na opustošena polja,
vabi me bogastvo tvojih besed,
tvoja dejanja odslikavajo
v moj čas
smisel bivanja.
Gospod, po tvojih sledeh
- od Kane do Golgote -
potujem svojo pot.

TABERNAKELJ

Objela sem tabernakelj,
glavo sem naslonila
na njegovo steno,
v zlati ciborij izšepetala srce
in obstala tam
kot predstraža nebes.
Neskončen mir se je prelival
v moje žarišče.
Zahrepenela sem,
da bi sedla k njegovim nogam
in čakala Žanjca,
da pobere klasje mojih polj
in me uporabi kot novo setev
v vrtovih Edna.
Večni je stopil iz zlate patene
in se naselil v moji biti;
Skupaj sva odšla na pot.

POSODA ZA DAN

Moja jutra so skodela
za darove dneva,
vanjo padajo
biseri ranjenega srca,
neizgovorjene besede;
hrepenenja in pričakovanja
se kot blagoslovljen dež
stekajo vanjo.

Poldan odzvanja
v klasje dneva,
nemosti sem beseda,
roka nemočnega
in noga pozabljenih,
zrno za kruh in kaplja za žejo,
sonce sije v zenitu.

Z večerom prihaja mir,
molitev briše brazde dneva,
dragulji se sipajo s sten.
Vse čaše so polne do roba.

OBHAJILO

Brezpogojno
kot sončni žarek
padaš
na mojo dlan.
V svetosti trenutka
obmolknem
in prisluhnem
večni besedi,
počivam v tvojem naročju,
presijana s soncem,
neskončno ljubljena,
tvoja hči.

ZVEČER

Ob koncu dneva
 prihajam predte, Gospod,
 s prazno skodelo,
 z žalostjo v srcu;
 ničesar ti nimam dati.
 Le razbite sanje,
 puščavo misli in
 praznino čutenj.
 Kljub vsemu me sprejmi
 ta večer v svoje varstvo,
 Gospod,
 tvoja stvaritev sem.

Zaupaj, hči,
 v tvojem koraku sem,
 na odtisu tvojih nog,
 tvoja senca in tvoja praznina.
 Ves sem ti in
 nocoj boš počivala
 v varnem zavetju mojih dlani.

STISKA

Hodim
 po odpadlem listju,
 poslušam
 šelestenje jeseni.
 Na sosednjem hribu,
 že v snegu,
 domuje tišina.

Sama sem
 s samotnim,
 krakajočim vranom.

Strast
 sem zagrebla
 v vdano
 jesensko zemljo,
 razmočena pot
 je posrkala
 boleče hrepenenje.
 Na vedno zeleni mah
 sem odložila
 kaplje pelina.

DREVEŠA

Drevesa so sveta bitja.
 Tako tiha in mirna,
 pokončna in dobra,
 poslušajo in molčijo.
 S senco objemajo
 utrujenega popotnika,
 v krošnje skrivajo
 našo bolečino.
 Drevesa ljubijo.

Drevo sem.
 Iz globin rastem,
 k soncu obračam
 svoje dneve.
 V široki krošnji
 spletam gnezda
 za ranjene duše.

Bruna M. Pertot

Obleka brez kralja

Bojim se božiča, praznikov me je strah. Nimam posebnega vzroka za to in vendar je v meni neko brezoblično nelagodje, neko neizmerno domotožje in hrepenenje in si ne vem pomagati.

Mislim, da je advent čas, ko vsakdo išče nekaj velikega, nekaj nepopisno lepega, a išče v nepravem predalčku, kjer ne bo nikoli našel tega, kar išče. Odločila sem se, da poiščem v tistem pravem in hočem verjeti, da bom našla, kar iščem.

“Mama, mama!” me hči prikličje na trdna tla.

“Si jih našla?”

“Kaj?”

“Lučke, ne?”

“Seveda sem jih. Če je kaj, česar te dni v trgovinah ne zmanjka, je to. Poiskati moraš Simona, da jih napelje vsaj za silo.”

“Lahko jih tudi jaz, če hočeš, Simon se potepa.”

Liza ni več otrok. Včeraj se je vrnila iz mesta, kjer študira. Še poleti je bila lepa, preveč lepa, kakor izpod čopiča Sandra Botticcellija, so rekli. Zdaj je tulipan, ki mu je zmanjkalo vode. Kljub mrazu razkazuje popek tam med nizko izrezanimi hlačami in prekratko rdečo angora majčko, s katero si pomaga stati pokonci.

“Če misliš, kar daj in ne pozabi osvetliti jaslíc, saj bo vsak hip večer.”

“Bom kar se da hitra!” se Liza loteva dela.

“Kako je?” pogledam tasta z angino pectoris, ki ga je zjutraj oplazil električni tok, ko je kladivo zgrešilo žebelj ter silovito udarilo po kazalcu leve roke, po lučkah in žici. Ni hotel do zdravnika, noče, da bi kdo zvedel. Reči bom morala, da si je prst po nesreči zaprl z vrati.

“Nočem, da vidijo, kakšen tepec da sem,” me je nagnal.

Zdaj je skoraj dobre volje. Prst pa je modrikast in ga je dvakrat več kot sicer in samo Bog ve, kako ga mora boleti.

“Sem skoraj pozabil na to,” dvigne oči od razbolele roke.

“Medtem ko si bila ti zdoma, me je Liza poučila, kako se bomo nekoč vsi prerodili in da se temu reče reinkarnacija ali metempsihoza!”

“Nimam časa za to,” sem nestrpna in komaj čakam, da odložim plašč.

Debata v sobi je glasna in živahna, tako da ji lahko sledim tudi od daleč.

“Mene zanima, veš, ta tvoja metempsihoza, to tvoje prepričanje! Ni nič drugega kakor dobra stara apostazija!”

“Apo- kaj?”

“A-po-sta-zi-ja! Odpad od vere! Odpad od krščanstva!”

“Pa zakaj naj bi bila dobra?”

“Ker kadar pride, je hudo, a pomaga, da se marsikdo iztrezni!”

“Daj, nono, kako si pridigarski!”

“Sem. Saj ti imaš vso pravico verjeti, da se boš nekoč spet rodila v podobi žabe ali zeljnate glave. Ne moreš pa reči, da si kristjan, če si v to zares prepričana.”

“Pa saj ni tako hudo! Mi lahko pridrižiš, prosim, to vejico, tu, tu spodaj! Ni tako hudo, sem hotela reči. Je lahko res vse in nič!”

“Potem je res tudi to, da sem jaz osel, ki te že celi dve uri poslušam, zlata moja! Ni tako, kakor praviš, ne. A mi si ne bomo kvarili božične vigilijs s temi traparijami!”

Ko se vrnem na vrata sobe, lučke že gorijo, v pol ure jih je Liza spretno položila med veje.

Namesto da bi jo pohvalil, jo ded poboža po glavi:

“Uboga naša Liza!”

“Zakaj naj bi bila uboga?” me hčerka bliskovito oplazi s pogledom, češ, morda sem izdala njeno skrivnost. Toda moj pogled jo povsem pomiri.

“Živimo v takem svetu in času, da mene je strah zate!”

“Strah zame! Ah, nono!” mu hoče Liza nenadoma zlesti v naročje in ga objema okoli vratu.

“Aj, aj, vstani! Kaj ti ne pade v glavo! Kolena me bolijo!”

Liza je že odskočila in je osupla.

“Zdaj nisi več mala Liza, da bi te morali pestovati, in če greš ter si pokriješ tisti popek, bom laže večerjal!”

“Kaj imaš ti proti mojemu popku!”

“Mah,” zamahne z malo, lepo roko.

“To ni nič drugega kakor tvoje starokopitno gledanje na vse! Si ga slišala, mama?”

“Sem. Nisem gluha! Dedu pa lahko tudi ustrežeš, ne?” V oči ji silijo solze.

“Pojdi in se lepo uredi! Tete bodo prišle.”

“Tudi letos?” postoji na vratih.

“Tudi letos. Tudi letos je božič in lepo je, če dedove sestre pridejo k nam in praznujejo z nami.”

“In zaradi njih se moram jaz preobleči!” zaihti in steče po hodniku. Vem, da jo je groza preživeti božič brez Patrika, skupaj z nami.

“Tako zelo sem jo užalil?”

“Je samo izčrpana! Od študija, od potovanja!” Ne morem razložiti tistu, da so te solze zaradi Patrika, ki si je po petih letih skupnega življenja našel drugo dekle in to tik pred božičem, tako, povsem nepričakovano. To bom lahko povedala po praznikih, ko bo Liza odpotovala.

Stopim za njo in pokličem. Nič. Pripremem vrata: sedi na postelji sredi nevihte svojega srca, ki še ni okusilo bolečine.

“Jutri bo štefanovo in Simon je vabljen k Veseljčevim: tam bo zabava in ples. Lahko bi šla z njim.” Čutim, da sploh ni na mestu, kar sem zinila. Liza gleda skozme. Vidim, da me ne vidi. In v zenicah, ki so razprte do kraja, se riše podoba, ki ni podoba mene, ki ji stojim naproti, temveč Patrikova.

“Saj sanjam,” si manem oči.

“To je utrujenost!” hočem najti primerno besedo za Lizo, a ne utegnem. Pri vratih zvoni.

“Teta Mila!” sem živčna. Samo ona prihaja tri ure pred dogovorjenim. Seveda je ona. Izročim jo tistu v varstvo in hitim pripravljat mizo, večerjo, Lizo, sebe.

“Blagor tistim, ki so sami: vržeš nase plašč in greš in se napiješ te mrzle decembrske noči! Vse je daleč in ti se s prstom dotikaš miru in bivanja.”

Toda to je samo preblisk, ki ga takoj preženem in vse se zvrsti kot na tekočem traku: mož, ki je vse do zdaj delal, ostali dve tastovi sestri, sin Simon, Liza, preoblečena in brez solz, večerja.

Po večerji pozvonim pri sosedu Benu:

“Gospod Ben,” se mu nasmehnem.

“Da, da, čakal sem vas.”

Sosed Ben je Jud. Pridruži se nam vsako leto, a samo po večerji in iti moramo k njemu ter ga slovesno pripeljati k nam. Tako je uredil že pred leti in mi se tega držimo.

Zelo rad ima božič. Ne da bi se kakorkoli spreobračal, to ne.

A vseč so mu naše pesmi, vseč mu je to, da imamo skupnega Boga, rad pride k nam, ker da smo znali ohraniti smisel za tradicijo in praznovanje. Vseč mu je tudi orehova, še bolj pa pehtranova potica.

Ugasnemo hišne luči in prostor osvetljuje samo svetloba, ki prihaja od božičnega drevesa. Gospod Ben citira naglas iz Svetega pisma odlomek, ki se ga je naučil na pamet. Nato zapojemo Sveto noč in Liza nas spremlja na klavir. Brez solz. Samo balončki odblikavajo in ponavljajo postoterjeno Patrikovo podobo, ki se je vtisnila v njene zenice.

Nelagodje, ki me je mučilo dolge dni, se počasi umika. Še vedno me bolita obe hrbtenici, moja in moževa, tudi v prstu mi kljuva, v tastovem, namreč, in v srcu čutim vso bridkost izgubljene Lizine ljubezni. Tudi nista povsem izginila strah in tesnoba zaradi vsega, kar nas obdaja. Vendar je vse to zalilo nekaj zdravilu podobnega, nekaj, čemur bi lahko rekla tolažba. Ne vem, od kod je posijala vame.

Tam spodaj, onkraj zaliva, leži mesto v praznični preobleki.

Je lepo, skorajda pravljичno. A prevzema me občutek, kot da gledam prazno bleščečo obleko, ki sama od sebe hodi naokrog. Ker če Andersenov kralj lahko hodi po mestu brez obleke, se lahko tudi primeri, da se obleka sprehaja po ulicah sama, brez kralja.

Vladimir Kos

Samíj pastéte

Čebelam v cvetih:

kdaj bo nektarja dovolj?

Prijatelj v letih

se bojí jesenskih polj:

sreža in samíj pastet.

Skoraj

Zelena rega,

skoraj bi te bil ubil

pod čevlji v travi...

Glej, na grmu te bom skril -

kače lezejo z dobrav.

V 8. številki Mladike se je pri pesmih *Samíj pastéte* in *Skoraj* vrnilo nekaj neprijetnih napak. Pesniku se za to opravičujemo.

Bojan Pavletič

Intervju z Nedo Abram

Ponatis intervjuja, ki je bil objavljen junija 2005 v reviji Kras št. 70

Zamejska šola na Tržaškem in Goriškem slavi letos pomemben jubilej: po dolgoletnem zatiranju v obdobju fašizma so jo po drugi svetovni vojni zopet obnovili in slovenska mladež poslej lahko zopet črpa šolsko učenost v svojem maternem jeziku. Po nelahkem in mučnem začetku v prvem letu njenega obstoja, ko ji je v zapletenih političnih razmerah grozila celo ukinitve, je polagoma le zaživela v svojem vzgojnem in učnem poslanstvu, ki ga opravlja vse do danes. Njen pomen je bil za zamejsko slovensko skupnost ves čas - in je še sedaj - izreden. V vse teh letih je dala vrsto izobražencev, ki so danes temelj slovenske prisotnosti v zamejstvu in brez katerih si je težko predstavljati bogato in razvejana življenje naše skupnosti na tem ozemlju.

Nobenega dvoma ni, da imajo velike zasluge za vse to zlasti naši šolniki, ki so vseskozi opravljali svoj poklic s predanostjo in z ljubeznijo. Kljub težkim razmeram, v katerih so delali, so ustvarili kakovostno vzgojno in učno institucijo, ki vseskozi usposablja našega mladega človeka za njegovo strokovno in humanistično življenjsko poslanstvo ne le v domačem svetu, ampak tudi v širšem, tujem okolju, v katerem so mnogi dosegli pomembne uveljavitve.

Da bi vsaj nekoliko osvetlili čas, ko je na Tržaškem potekalo obnavljanje slovenskega šolstva po drugi svetovni vojni, smo prosili za pogovor prof. Nedo Abram, ki je bila sodelovala v tem procesu že od samega začetka in je sodila vrsto let med najbolj priljubljene šolnice. Tudi sicer je njena družina izrazito šolniško obarvana, saj se je s to problematiko že v avstro-ogrskih časih ukvarjal njen oče dr. Josip Abram, pozneje tudi sestra Laura, dolgoletna ravnateljica Liceja Franceta Prešerna, gospa Neda je bila poročena z uveljavljenim slovenistom prof. Martinom Jevnikarjem, družinsko šolniško tradicijo pa zdaj nadaljuje tudi njena hčerka Magda.

Neda Abram.

► *Gospa Abramova, v letošnjem jubilejnem letu slovenskega šolstva na Primorskem se gotovo spominjate prvih povojnih začetkov obnavljanja naših šol, zlasti na Tržaškem, kjer ste bili tudi sami med prvimi, ki so po dolgem fašističnem zatiranju naših učnih in vzgojnih ustanov pomagali po-*

novno graditi temelje našega šolskega sistema... Toda, preden bi spregovorili o tem obdobju, bi vas radi nekoliko podrobneje predstavili bralcem, saj sodite v eno najbolj znanih tržaških slovenskih rodbin, ki je pustila v življenju tržaških Slovencev globoko sled.

Kras je bil vedno pomembno tržaško zaledje in Kraševci so v preteklih stoletjih v velikem številu prihajali v to pristaniško mesto ter se naseljevali v njem. Če se ne motimo, je tudi vaš ded prišel v Trst iz Komna, kjer se je rodil v dvajsetih letih 19. stoletja. Ali še ohranjate v sebi čutenje svojega davnega kraškega porekla?

Če sem iskrena, moram povedati, da ne čutim svojega kraškega porekla. Rodila sem se v Trstu in v njem vedno živela. Tako tudi moji starši. Dedu nisem poznala in v Komnu nisem nikoli poznala nobenega sorodnika.

Moj ded Franc je prišel iz Komna, kjer se je rodil leta 1829, v Trst še kot otrok - sodarski vajenec. Poročil se je z Ano Komac, ki je prišla služiti v Trst iz Bovca, si ustvaril veliko družino in bil očitno uspešen obrtnik, saj se je osamosvojil, si zgradil hišo in veliko delavnico. Postal je pravi Tržačan in kaže, da ni gojil dosti stikov z rodnim krajem. Tudi babice nisem poznala. Ker se je moj oče Josip, rojen leta 1865, pozno poročil, sem se jaz rodila v čisto drugačnih razmerah, po propadu Avstrije in po nastopu fašizma, leta 1925. Moja mama Milica Cerkvanič pa se je rodila v Rovtah, česar ne moremo šteti za Kras, ampak za tržaško predmestje.

Vendar pa Kras ljubim in tudi moji štirje otroci ga ljubijo, saj sedaj živijo trije na Krasu. Ko so bili majhni, sva z možem vsako poletje najela stanovanje kje na Krasu, tako da so otroci vzljubili življenje na deželi.

► **Mnogi naši rojaki v matični domovini zmotno menijo, da živijo tržaški Slovenci zgolj v mestni okolici. Vaša družina vsekakor sodi med tiste, ki že skoraj poldrugo stoletje bivajo v najožjem središču Trsta. Tam si je vaš ded postavil svoj dom. Je to še vedno ista stavba, v kateri je zraslo kar deset njegovih otrok in kjer stanujete tudi vi?**

Moj ded si je postavil hišo za svojo veliko družino in sodarsko dejavnost leta 1874 v ulici Sv. Frančiška. Stavba je vedno ista. Rodila sem se tam in v njej živela do poroke. Sedaj je hiša last mojega sina. Sama živim na isti ulici dobrih sto metrov više.

Zanimivo je, da sem zadnja, ki nosim priimek Abram v naši rodbini. Izmed desetih otrok je med moškimi imel potomce le moj oče, moja sestra Lauro in mene. Značilno za našo zgodovino in razmere v Trstu pa je tudi to, da se je večji del sorodstva asimiliriral.

► **Kako ste sami v mladosti doživljali doraščanje v središču mesta, ki do Slovencev nikoli ni gojilo prijaznih čustev? Ali vas je to na kak način življenjsko zaznamovalo?**

Doraščala sem v središču mesta, sredi italijanske družbe, a v naši okolici nisem imela nobenih težav. Samo iz pripovedovanja sem zvedela, da so očetu leta 1920 razdejali pisarno in da je bilo uničeno vse delo, za katerega se je v prejšnjih letih tako zavzemal.

Sestre in mene pa ni hotel vpisati v italijansko šolo. Jaz sem obiskovala šolo francoskih redovnic Sion do klasičnega liceja, ko sem raje izbrala državno šolo Petrarca. V šoli Sion je bilo še nekaj Slovenk, med njimi Danica Tomažič.

Iz otroških let se spominjam, kako očetu niso hoteli izdati potnega lista. Ko ga je leta 1939 končno dobil, smo odšli na obisk k maminim sorodnikom, ki so emigrirali v Maribor, in k prijateljem, ki so očeta sprejeli s slavalokom in zastavami. Ravno tako se spominjam, da je več let vsako jutro čakal očeta na vogalu pred hišo policist v civilu, ki ga je v kratki razdalji spremljal do odvetniške pisarne v ulici Torrebianca.

► **Vaš oče je bil eden izmed najbolj znanih slovenskih tržaških odvetnikov, bil je viden narodni delavec, saj je bil med drugimi predsednik Ciril-Metodove družbe, ko je zgradila eno izmed najsodobnejših šol tedanjega časa pri Sv. Jakobu, bil je v gradbenem odboru Narodnega doma, odbornik Dijaškega podpornega društva, predsednik Kolesarskega kluba Sokol, odbornik telovadnega društva Tržaški Sokol in še marsikaj. Kako ste v družini doživljali vse te številne aktivnosti? Kakšno sled je zapustilo v vašem družinskem krogu, zlasti pri vas**

Revija Kras, v kateri je bil objavljen intervju.

in vaši sestri Lauri (obe sta bili še zelo mladi), zatiiranje vsega, kar je bilo v Trstu slovenskega?

Ko sem se rodila, je bil moj oče star že 60 let in na žalost osebno nisem bila deležna vseh njegovih številnih dejavnosti. Kot odvetnik je sicer delal do smrti leta 1952, ko je bil star 87 let, vendar mi ni znano, ali je pod fašizmom delal kaj ilegalnega, saj sem bila premlada, da bi se zavedala teh stvari. Do ukinitve med vojno je bil še predsednik Tržaške posojilnice in hranilnice, a takrat je bila že na koncu.

► **Vaš oče je bil znan kot velik ljubitelj mladine in mu je bila šola še posebno pri srcu, zato ni čudno, da so se pri njem oglašali že med drugo svetovno vojno nekateri pobudniki za obnovo slovenskih šol že med nemško okupacijo. Pri tem je bil zelo aktiven zlasti komenski rojak dr. Ernest Jazbec, sicer protikomunist. Bili so pa še drugi - predstavniki prosvetnega oddelka pri domobranski posadki, ki je imela tedaj svoj sedež v Trstu. Vaš oče pri teh pobudah tedaj ni hotel sodelovati in tudi vaša sestra se je do njih ogradila. Ali se spominjate vzrokov za tako njuno stališče? Ste tudi vi vedeli za te pogovore?**

Res, moj oče in sestra, ki je bila 6 let starejša od mene, nista hotela sodelovati s pobudami, ki bi imele kako zvezo z okupatorjem. O Jazbecu ne vem nič, spominjam pa se obiskov prof. Geržiniča, ki je takrat ustanavljal slovenske šole v okviru primorskih domobrancev. Oče ga je poslušal, vstopa v neki šolski svet pa ni sprejel.

► **V tistem času se je na Primorskem porajalo tudi partizansko slovensko šolstvo. Tudi v Trstu, seveda v globoki ilegali. Znano je, da je tudi vaša sestra Laura že v vojnem času tajno poučevala slovenske otroke. V okviru kakšne pobude je prevzela to, tedaj vsekakor precej tvegano nalogo? Se je vaš oče strinjal z njeno odločitvijo?**

Moja sestra je doštudirala klasično filologijo leta 1941 na katoliški univerzi v Milanu in takoj nato je začela poučevati na italijanskih šolah v Trstu. Istočasno je poučevala na neki zasebni šoli italijanskih redovnic v Trstu. To delo pa je takoj izgubila, ko so redovnice zvedele za njeno poučevanje na ilegalnem tečaju v gostilni Pri Bakotu na Kolonkovcu. Tam je slovenske otroke poučevala s pokojnim Stankom Skrinjarjem. Tečaj so hoteli šteti za svojega tako partizanski aktivisti kot domobranci, moja sestra pa je vedno poudarjala, da gre za samostojno krajevno pobudo. Tečaj se je začel po prizadevanju našega bratranca iz Rovt, ki je bil organiziran v OF.

► *Prvega maja 1945 so Trst osvobodili partizani in ostali v njem dobrih štirideset dni. Bili ste znani kot verna katoliška družina. Ali ste imeli zaradi tega z novimi oblastmi kakšne težave?*

Ko so Trst osvobodili partizani, nismo imeli nobene težave. Spominjam se, da nam je aktivistka že kaka dva dni prej prinesla jugoslovanske zastave z rdečo zvezdo in titovke. Čeprav nismo bili za komunizem, smo partizane pozdravili kot osvoboditelje. S prvimi partizani, ki so se spuščali po ulici Marconi malo pred 9. uro zjutraj in so vpraševali, kje je sodišče, smo se objemali. No, zaradi zastav, ki smo jih izobesili, pa so nam sosedi, ko je minilo znanih 40 dni, odvzeli pozdrav. V tistih dneh pa je marsikdo izmed njih govoril tudi slovensko...

Naj še povem glede vernosti naše družine. Oče je bil sicer vsako nedeljo pri maši in je bil med njegovimi najboljšimi prijatelji duhovnik Matija Škabar, vendar je bil tipičen tržaški liberalni narodnjak. Aktivni v verskih organizacijah sva s sestro postali v dijaških letih.

► *Prve korake za obnovitev slovenskih šol v Trstu je tedaj prevzel že partizanski Prosvetni urad. Ali so k tej pobudi povabili morda tudi vaju s sestro in vašega očeta?*

Poleti 1945 so sestro in mene iz prosvetnega urada PNOO, ki je imel takrat sedež v sedanji palači deželne uprave v ulici Carducci 6, povabili na tečaj za bodoče slovenske šolnike. Tečaj je bil v Slavini in je trajal dva meseca, julija in avgusta. Bilo nas je okoli 20. Ostali udeleženci so bili že profesorji, vendar brez slovenske izobrazbe. Učili so nas dobri pedagogi, seveda je bil zraven tudi nekakšen politični komisar. Peljali so nas tudi v Ljubljano. Ko so kasneje prevzeli šolstvo zavezniki, je Zorko Jelinčič vse udeležence tečaja povabil na ločene razgovore v ulico Carducci. Ponudil nam je možnost, da bi šli

Prof. Neda Abram s pokojnim možem prof. Martinom Jevnikarjem in z vnuki 1. maja 1993 na Repentabru.

poučevati v cono B. Več kolegov je to sprejelo, sestra in jaz pa ne.

Tečaj za slovenske šolnike, ki niso opravili slovenskih šol ali učiteljskega, sem obiskovala tudi naslednje leto. Kaka dva meseca poleti 1946 smo udeleženci - nekateri niso poznali skoraj nobene slovenske besede - vsak dan celo dopoldne obiskovali tečaje pedagogike, slovenske slovnice in slovenske literature, ki so jih vodili profesorji Zavrtanik, Jevnikar in Beličič. Na koncu smo opravili učiteljski izpit.

► *Po umiku jugoslovanske uprave iz Trsta so začeli ustanavljati in obnavljati slovenske šole Anglo-Američani. Ali se morda spominjate samega začetka teh prizadevaj zavezniške oblasti? Kako sta se s sestro vključili vanje?*

Takrat sem obiskovala drugi letnik prava na tržaški univerzi in sem ravno diplomirala iz klavirja na konservatoriju. Nikoli prej nisem mislila, da bom kdaj poučevala na šoli. Sestra Laura pa je, ne vem, kako, jeseni 1945 sodelovala pri vpisovanju dijakov v slovenske šole. Enkrat oktobra mi je rekla, da nimajo profesorja za glasbo na nižji srednji šoli. "Ti imaš kvalifikacije, zato sprejmi to mesto," mi je rekla. Imela sem pomisleke, ker me profesorsko delo ni navduševalo in ker sploh nisem poznala slovenske glasbe, vendar je sestra vztrajala, naj vsaj začasno sprejemem. Tako se je začelo.

► *Bi nam lahko opisali vzdušje ob prvih srečanjih z bodočimi šolskimi kolegi? Zaradi bojkota jugoslovanskih oblasti pri zavezniških prizadevanjih za ustanovitev slovenskih šol je bilo med prvimi šolniki tedaj na eni strani mnogo nekomunistično (ali celo protikomunistično) usmejenih beguncev iz Slovenije, po drugi pa več takih, ki niso pripadali*

ne eni ne drugi skupini, saj so prihajali iz italijanskih šol. Kako ste usklajevali v tako nenavadnih okoliščinah svoje začetno šolsko življenje?

Ali se morda spominjate prvega dne, ko ste stopili kot profesorica v slovensko šolo? Kakšni občutki so vas navdajali?

Točno se spominjam prvega dne, ko sem stopila kot profesorica v slovensko šolo v ulici Lazzaretto Vecchio. Pouk se je začel novembra. Na sporedu je bila seja za profesorje vseh takratnih slovenskih srednjih šol. Vodil jo je kapetan John Simoni, ob njem pa so bili profesorji Baraga, Geržinič, Perhavic in Penko. Če se prav spominjam, je Simoni povedal, da bo ravnatelj nižje srednje šole Penko, trgovske akademije Perhavic, realne gimnazije pa Geržinič. Na sredi sobe so sedeli redki Tržačani, desno od nas so sedeli večinoma bivši primorski emigranti, ki so jih napotile v Trst takratne slovenske oblasti, levo pa je bila skupina političnih beguncev iz Slovenije. Poznala sem morda pet kolegov, ki so bili prej na italijanskih šolah, večinoma pa se seveda nismo poznali in smo se radovedno ogledovali.

Moji občutki so bili čudoviti, bila sem med samimi Slovenci, naj so bili ene ali druge stranke. Takoj sem se spoprijateljila z nekaterimi profesoricami iz Slovenije, na primer z Bezenškovo, Renkovo, Ruplovo, a tudi iz emigrantskih vrst, recimo s Šturmo in Kobalovo. Že dober teden kasneje pa sem iz tega kroga spoznala svojega bodočega moža, ki ga na prvi seji ni bilo, in v katerega sem se takoj zaljubila. Ko sem ga bolje spoznala, sem razumela, da bi bil takšen človek primeren zame in da bi z njim srečno živela. Imela sem prav.

▶ Vaša sestra je že od vsega začetka na liceju poučevala latinščino in italijanščino. Vas pa ohranjajo nekdaj dijaki v spominu zlasti kot profesorico petja. To je bil tedaj mnogo pomembnejši predmet, kot se tega zavedamo danes. Večina dijakov, ki je pred drugo svetovno vojno in med njo prisilno obiskovala potujočevalne italijanske šole, namreč skorajda ni poznala slovenskih pesmi (še slovenščine večinoma niso dobro poznali) in tu ste gotovo opravili veliko pionirsko delo. Ste se tedaj tega zavedali? Kako so dijaki pristopali k pevskim vajam?

Tudi jaz nisem poznala slovenskih pesmi. Prva težava je bila že začetna šolska maša. Bila je skupna za vse srednje šole. Prof. Geržinič mi je naročil, naj poskrbim za orgle in za petje. Orgel nisem nikoli prej igrala, vendar sem si pomagala s pomočjo kaplana Omerse. On mi je dal tudi note. Na koru so se zbrali številni cerkveni pevci in zadevo smo speljali.

Za nasvete glede samega pouka pa se sem obrnila še na skladatelja Ivana Grbca. Šla sem tudi v Ljubljano in si nabavila več pesmaric. Dijaki so bili navdušeni in so se radi učili slovenskih pesmi. Naslednji dve leti sem poleg petja poučevala latinščino in italijanščino, nato samo literarne predmete, ker je petje sprejela druga kolegica, jaz pa sem v tem času končala pravo.

▶ Gospa Abramova, dovolite nam osebno vprašanje: že vaš praded je bil v Komnu organist, vaš oče je že leta 1890 ustanovil in vodil tamburaški orkester pri Tržaškem Sokou, vi sami ste študirali glasbo (umetniško nagnjenost družine Abram pa je dopolnila tudi vaša teta Ema, ki je bila priznana slikarka), ali ste se kot šolnica pozneje raje posvetili poučevanju drugih predmetov. Mar ni s tem slovenska šola v Trstu izgubila dragoceno glasbeno pedagoginjo? Ali nimate vtisa, da bi morala imeti danes, po šestih desetletjih naših šol, slovenska pesem še vedno posebno mesto v slovenskih šolah na obeh straneh meje? Mar ni ravno pesem tista vrednota, ki ob slovenskem jeziku najbolj povezuje naše ljudi povsod, kjer živijo?

Slovenska pesem ima gotovo posebno mesto, vendar so bili moji nasledniki na šoli bolj nadarjeni kot jaz za poljudno glasbo, sama sem bolj ljubila in gojila klasično glasbo in klavir. Nisem se kesala za svoje odločitve. Čutila sem se bolj sposobno za poučevanje literarnih predmetov, tako da sem se po pravu vpisala še na filozofsko fakulteto. Vmes so bili tudi družinski razlogi. Oče je umrl in pisarno smo zaprli. Še prej sem si ustvarila družino in kot mati sem izbrala šolo, ne pa odvetniškega poklica. Moj mož ni imel državljanstva in treba je bilo čimprej priti do stalnega mesta.

foto KROMA

Predsednik DSI Sergij Pahor čestita prof. Nedi Abram ob podelitvi odlikovanja Reda za zasluge predsednika Republike Slovenije pokojnemu možu prof. Martinu Jevnikarju.

► *Seveda, življenje v vseh teh letih ni bilo samo pesem. Pa vendar: tkalo in spletalo je niti po svojih pravih in tudi vam je prineslo življenjskega sopotnika iz vrst tistih, ki so zaradi svojega prepričanja po drugi svetovni vojni zapustili svojo domovino in si jo ustvarili drugje. Prof. Martin Jevnikar (pred kratkim je postumno prejel pomembno državno odlikovanje Republike Slovenije) je s svojim pedagoškim delom globoko zaoral v zamejski šolski svet in v njem pustil neizbrisno sled. Ali tvegamo morda preveč, če rečemo, da slovenska šola ni bila v vseh teh letih le temeljna postavka v okviru prizadevanj za ohranitev našega življa na tleh, kjer živimo, ampak tudi šola sožitja in tolerance med različno mislečimi in prihajajočimi iz različnih okolij? Vi ste gotovo to pomembno fazo sožitja doživljali tudi v vaši družini. Kako bi kratko opisali prilagajanje vašega soproga na primorsko miselnost, ki se vendarle precej razlikuje od one v matični domovini?*

Prej sem omenila prvo profesorsko sejo. Čeprav smo se med kolegi v glavnem dobro razumeli, je politika prinesla marsikatero delitev. Prof. Geržinič je lahko bil ravnatelj le malo časa, Penko je celo šolsko leto nosil titovko na glavi, bilo je več stavk, napisov po šoli, zavezniki so nekatere profesorje izločili itd. Življenje ni bilo lahko. Ker sem bila zaročena z beguncem, so nekaterim profesorjem namignili, da ne smejo več govoriti z mano. Po poroki sem naenkrat dobila odpoved na Glasbeni matici, za katero sem gojence poučevala ob domačem klavirju od jeseni 1945 dalje. Mnogi emigranti so odšli preko oceana. Časi so se spreminjali in med kolegi je z leti nastalo lepo vzdušje.

Moj mož se je hitro vživel v naše ljudi. Presrečen je bil, da je lahko učil slovenščino mlade, ki so hlastali po materinščini. Tudi po radiu je posredoval ljubezen do slovenščine in slovenske literature. Kot je nekdo napisal, je bil radio prva poveljna leta prava ljudska univerza za naše ljudi.

► *Ali lahko torej rečemo, da bi slovensko zamejstvo brez svojih šol nikakor ne bilo to, kar je danes, in da je bil njihov družbeni pomen za našo skupnost mnogo širši kot v drugih okoljih?*

Brez slovenskih šol bi naša manjšina dejansko ne obstajala več.

Kot eni redkih pričevalk naše šolske preteklosti vse od poveljnih let dalje se vam, gospa Abramova, v imenu bralcev za prijazen pogovor lepo zahvaljujemo!

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da je v letu 2004 po nekaterih podatkih slovenske gore in predgorja obiskalo okrog 3 milijone ljudi...
- da so pri izkopavanju na dolenjskem kraju avtoceste na karteljevskem klancu, približno 150 metrov pred odcepom za Novo mesto, odkrili dva rimska milnika iz časa cesarja Antonina Pija iz 2. stoletja po Kristusu z nekdanje rimske ceste Emona (Ljubljana) - Neviodunum (Drnovo) - Siscia (Sisak)...
- da populaciji treh na Slovenskem avtonomnih sladkovodnih vrst rakov - jelševca, navadnega koščaka in primorskega koščaka - grozi usoda zahodnoevropskih rakov, ki so zaradi vnosa agresivnih tujih vrst na robu izumrtja...
- da je dozorel turistični projekt za ponovno ožvitev Vonarskega jezera na reki Sotli na meji med Slovenijo in Hrvaško...
- da je neka slovenska manjšina, o kateri sami Slovenci najmanj vedo, kakor je na slavističnem kongresu v Lendavi rekla Gabrijela Zver, učiteljica na dvojezični šoli v tem mestu, slovenska manjšina v Radgonskem kotu na drugi strani Mure...
- da so Judje imeli pred vojno v Sloveniji ljubljansko kavarno Union, nekaj tovarn in rudnikov...
- da se 82% Slovencev vozi v službo z avtom...
- da Karitas mariborske škofije, ki letos praznuje - kakor Karitas v drugih slovenskih škofijah - petnajstletnico svojega delovanja, lepo sodeluje z Rdečim križem, s katerim ima tudi skupno skladišče...
- da neko filmsko podjetje iz Laškega pripravlja oddajo o velikem prevajalcu iz klasičnih jezikov Antonu Sovretu, domačinu iz bližnje Šavne peči, neko filmsko podjetje iz Maribora pa film o svetniški kandidatki, Mariborčanki Cvetani Priol...
- da si istrski in goriški oljkarji iz letošnje letine obetajo kar lep pridelek, in sicer nekaj sto ton oljk...
- da je bila v Republiki Sloveniji leta 2004 najnižja stopnja rodnosti v Evropski zvezi...

Veronika Simoniti

V vrtincu

Novela, priporočena na literarnem natečaju revije Mladika za leto 2004

Hrepenenje se začne na obzorju, na črti, kjer se stikata morje in nebo, je rekla Polona in si popravila rumeno kito na hrbtu. Strastno je povlekla cigareto in se zazrla v steno kavarne, kakor da je hrepenenje na tistih tapetah. Vprašala sem jo, ali večkrat zahaja sem, v Slon. Ne boj se, je uganila moj strah, da bi naju utegnili imeti za lahkoživki, tu se zbirajo liberalci. Najliberalnejša med njimi je bila zagotovo prav Polona, pisano ruto je imela zavezano okrog vratu kakor kravato. Kakšna hecna tica, sem pomislila, Blankino živo nasprotje.

Naša triperesna deteljica je nastala že v gimnazijskih časih, ko smo začele pisati znameniti dnevnik. Na prvi strani je bila seveda triperesna deteljica, kaj pa drugega, in spodaj obrabljen napis *Vse za eno, ena za vse*, ki smo ju potem prerisale in prepisale v vsak nov dnevnik, potem ko smo popisale prejšnjega. Zdaj smo se redkeje videvale, Blanka in jaz sva se omožili, Polona pa je ostala samska. Tako je dnevnik domoval en čas pri eni, en čas pri drugi, in vsaka izmed nas je skušala vanj čimbolj objektivno, objektivno v okviru triperesne deteljice seveda, zapisovati naše dogodke. *10. september - Počutimo se kot v vrtincu. Dogodki si sledijo v divjem ritmu. Kanada je danes napovedala vojno Nemčiji, mogoče jo bo pa le ustavila. Po radiu so povedali, da so se pred nekaj dnevi Britanci izkrkali v Cherbourgu.* Tako sem tistega dnevnega dne napisala v dnevnik, ki ga zapraščenega zdaj držim v skrepenelih rokah. *12. september - Nemci so zasedli Gdansk. Še dobro, da smo daleč od te norije. Danes je na obisk prišel Kosmač in skupaj smo komentirali dogodke. Kosmač je zelo zaskrbljen, moj Gorazd pa malo manj.* Kosmač je bil trd človek, ves nasršen in oster. Uboga Blanka, ni rad videl, da je zdoma, in če sva jo hoteli s Polono videti, sva morali k njej.

Polona je odprla srebrnkasto cigaretnico in si prižgala neretvo. Srečala sem Novaka, je rekla brezbrizno, saj veš, tistega iz tiskarne Merkur. Pravi, da so korekture že pripravljene, težave so samo še s kratnim odtisom, ker tiskarna ne dela več kot nekoč. To je bil čas, ko smo vse tri nestrpnost pričakovale drugi del romana Margaret Mitchell. *15. november - Še enkrat smo pri Blanki skupaj prelistale knjigo.*

Odlično opisan značaj Scarlett O'Hara, brez olepšav. Sebična, ampak strastna ženska. Njeno nasprotje je Melanija Hamilton, vsa dobra in ljubeča, tako dobrosrčna, da ne sprevidi egoizma drugih, recimo Scarlett. Melanija se poroči z Ashleyem Wilkiesom, v katerega je zaljubljena S. Ampak mogoče si S. samo želi prepovedan sad. V resnici ljubi ciničnega Rhetta Butlerja, pa se tega ne zaveda. Rhett ji na koncu izpove ljubezen, ona pa (še) nič.

Sredi pogovora naju je pozdravil Kosmač, ne vem, zakaj sem se zmeraj zdrznila, kadar sem ga zagledala, hladno nelagodje me je spreletelo. Povabili sva ga, naj prisede, in sprejel je, čeprav nama je z bedoločljivim izrazom okoli ust dal vedeti, da mu ne bi bilo všeč, če bi njegova Blanka takole posedala po kavarnah kot medve. Upam, da nisem preveč zmotil vajinega prijetnega kramljanja, je izumetničeno rekel. Povedali sva mu, o čem je tekla beseda. Ah, o tem pogrošnem romanu, sem ga imel priložnost prelistati, lepo vas prosim, ni vse, kar izdaja Modra ptica, vzeti za zlato. Sploh pa ameriška literatura ni vredna počenega groša. Ampak, se nisem mogla zadržati, ampak letos je izšlo nekaj del pomembnih avtorjev, na primer Joyce, Steinbeck in Miller. Ceninim predvsem slovensko literaturo, v njej je naša identiteta, je odrezal in se kmalu zatem poslovil.

Polona je še naprej zamaknjeno puhala cigareto in z dvignjeno brado skozi sfrknjen dim gledala v svojo steno hrepenenja. Kaj pa si ti želiš, me je iznenada vprašala. Kako to misliš, kaj si želim zdaj ali na splošno v življenju, sem bila zmedena. Po čem koprneš, po nečem vendar moraš koprniti, je zasanjano nadaljevala Polona. Ta hip koprnim od lakote, sem se zasmejala, pridi k nam na večerjo.

Pozneje sem se velikokrat spomnila na to Polonino vprašanje in žal mi je bilo, da ga takrat nisem bolj resno vzela. Mogoče sem jo užalila, ko sem ji odgovorila z besedno igro. Po čem smo takrat hrepenele, se sprašujem zdaj. Jaz sem bila pravzaprav še na najboljšem, imela sem moža in sinova in mislila sem, da sem srečna. Blanka je gotovo hrepenele po svobodi izpod moževe tiranije, želela pa si je tudi otroka. Polona, po čem pa je hrepenele Polona? Hrepenele zagotovo je, bila je svobodna, a je hrepe-

nela po svobodi, imela je veliko zvez, a je hrepenela po ljubezni. Če zdaj pomislim, bi rekla, da je Polona hrepenela po hrepenenju.

16. november - Luftwaffe je bombardirala Veliko Britanijo.

“Ah, Rhett, zakaj morajo biti vojne? Saj bi bilo vendar toliko bolje za yankeeje, da bi odkupili črnce - ali pa za nas, da bi jih osvobodili brez odkupnine, kakor pa da se vse to dogaja.”

“Saj ne gre za črnce, Scarlett. Črnci so samo izgovor. Vojne bodo vedno, ker ljudje ljubijo vojne. Žene ne, toda možje jih ljubijo - da, celo bolj jih ljubijo kakor ljubezen do žen.”

Vse tri smo bile v nasprotju z mnogimi prepričane, da vojna bo. In ker smo bile gotove, da bomo drugi del romana lahko prebrale šele, ko bo vojne konec, smo bile skoraj neprijetno presenečene, ko je naslednje leto vendarle izšel. Ampak Polona se je kot v nekakšni deklški igri domislila, naj stopnjujemo draž nepoznanega razpleta tako, da knjige ne preberemo do konca vojne, vsaka izmed nas pa naj napove, kako se bo sklenila. Tista, ki bo najbolj uganila, kaj se bo dogajalo, si lahko izbere nagrado, za katero bosta seveda poskrbeli drugi dve.

Že dve leti po tistem popoldnevu v Slonu je bilo nepojmljivo, da bi se dobivale v kakšni kavarni. *27. marec - Državni udar v Beogradu. Zadnje čase se obiskujemo bolj po domovih, pa še to bolj poredko.*

V zraku je bilo vohati nemir. *6. april - Nemci so bombardirali Beograd.* Več danes sploh ne morem napisati. Že nekaj mesecev pozneje se nismo več dobivale. Širile so se govorice, da je šla Polona v partizane. Sprva sem bila zelo presenečena, saj se mi je kljub njeni naprednosti zdelo, da je za kaj takega vendarle preveč salonski tip ženske, ko pa sem slišala, da se ne bori s puško na rami, ampak da je verjetno partizanska učiteljica, sem lažje sprejela njeno novo vlogo. Blanko pa sem še nekajkrat obiskala, čeprav me je Kosmač vedno nekoliko postrani pogledal. Leto pozneje mi je Blanka namignila, da bosta zbežala, zaradi varnosti pa mi rajši ni povedala kam. Tako je dnevnik triperesne deteljice hočeš nočeš ostal vso vojno pri meni. *25. maj - Razmere v Ljubljani so nemogoče. Vse je na karte. Strah me je.* Čeprav mi je bil Gorazd ves čas v oporo in sem preživljala veliko časa z otrokoma, sem se počutila zelo osamljeno.

2. junij - Tudi vlada v Vichyju je sprejela rasne zakone proti Judom. Evropa je v vrtincu. S tem stavkom se leta 1941 konča naš zadnji dnevnik, nisem videla več smisla v pisanju, jaz, od vsega hudega uveli list triperesne deteljice. Kje sta bili moji naj-

boljši prijateljici, o čem sta sanjali razen o koncu vojne?

Prvo Polonino kartico sem dobila šele leta '47. *Iz česar stvari nastajajo, v tistem tudi minevajo po Nujnosti, kajti druga drugi plačujejo kazen in poravnavo, ker so se zvrstile v nepravičnem redu časa,* je parafrazirala starega misleca in to je bilo vse, tipično za Polono. Na prvi strani kartice je bila črno-bela fotografija sredozemskega mesta na hribu, posneta z morja.

Blanko sem srečala tri leta pozneje v Mariboru. Za sabo je imela dolg in naporen ločitveni postopek, neverjetno, plašna Blanka je zapustila gospodovalnega Kosmača in, hvalabogu, bila je čisto prerrojena, še zmeraj umirjena, a prerrojena. Dobili sva se v Astoriji, kjer me je presenetila z neverjetnim déjà-vujem, okrog vratu je imela nonšalantno vržen šal v slogu montmartrskih umetnikov in ravno, ko sem stopala proti njeni mizi, ji je gospod s sosednje mize prižgal cigareto. Je to tisto, po čemer si hlepela, sem jo vprašala, potem ko sva druga drugi orisali svojo sedanost. Njen pogled je bil zamaknjeno uprt v sliko na steni pred nama. Se spomniš naše stave, mi je odgovorila z vprašanjem, nikoli nismo napisale, kako se bo razpletel roman, mogoče smo se bale, da bi se naše želje uresničile. Včasih je vse tako predvidljivo, že leta štirideset, takoj ko je izšel drugi del, sem ga skrivaj kupila, prekršila naš dogovor in ga na dušek prebrala. Ne morem ti povedati, kako sem bila razočarana, zgodilo se je natanko to, kar sem mislila, da se bo. V pepelnik je zmečkala ogorkov štrcelj, potrkala z ustnikom po mizi, si vanj vtaknila novo cigareto in si takoj prižgala. Sama sem se imela za plašno Melanijo, je nadaljevala Blanka, me pogledala naravnost v oči in se ironično nasmehnila, zdaj pa, kot vidiš, sem postala Scarlett. Ob tem imenu sem pomislila seveda na Polono. Imaš kaj novic od nje, sem jo vprašala. Pred leti mi je poslala kartico iz Francije, je rekla, na fotografiji je bilo samo morje, ki ga dolgočasna črta ločuje od neba, in napisala je en sam stavek, nekaj o krivičnosti časa.

Kakšen konec knjige bi napovedala Polona, da bi ji ostalo še kaj hrepenenja? Kje se zdaj peha, se ji je razprla njegova linija, je spoznala, da svet nima konca in da je koprnjenje brezdanji pojem?

Jutri je nov dan, je menda zadnji stavek, ki ga je izrekla Scarlett. Zdaj z zmrzlikavimi prsti zaprem dnevnik triperesne deteljice in ga položim na polico zraven prve knjige. Drugega dela romana nikoli nisem vzela v roke, in ko je prišel film, ga tudi nisem hotela videti.

Peter Merkù

Iz spominov na starše (XLVII.)

Spomini na očeta

Prve tri mesece sem v Erlangu bil sam in iskal stanovanje. Težko ga je bilo dobiti. Kar se je gradilo v Erlangu in bližnjem Nürnbergu, ni zdaleč zadostovalo za potrebe Siemensovih uslužbencev, ki so prihajali v Erlangen od vsepovsod, ker se je firma zelo naglo razvijala in širila. Kar je bilo zame dostopno, je bilo zelo preprosto, da ne rečem primitivno, pa še samo v podnajemu. Ko sem končno našel majhno stanovanje v podstrešju majhne hiše, zgrajene tik po prvi svetovni vojni, sem šel za par dni domov v Trst, da bi se poročil.

Mirello Urdihovo in mene je prav tako kot prej Pavleta in Marto Jeričevo poročil gospod Dušan Jakomin v nemški cerkvi v ulici Giustinelli. Med poročnim kosilom je oče izrabil priliko in zaprosil Maria Magajno, naj ga fotografira skupaj s sinovoma. Kot je iz slike razvidno, ni bil samo srečen, bil je tudi ponosen.

Nisem še bil pol leta v Erlangu, ko je oče v svojih pismih začel opuščati zapisovanje vsakodnevne kronike. Petnajstega avgusta 1961 se takole odziva na mojo pošto: *"Tvoje prigovarjanje v zadnjih dveh pismih me je presenetilo in ganilo, ne zaradi tega, ker bi dvomil o tvojem čutenju, pač pa zaradi tvoje ga spodbujanja, naj ne bi 'preveč odlašal' ... Občutil sem isti ponos kot takrat, ko sem dobil prvo Pavletovo pismo v slovenščini iz Gorice... Jaz se ti oproščam, da ti pišem v jeziku, ki je nedvomno lep, a ni tvoj... (italijanščina)."*

In je obnovil dogodek, kako mu je uslužbenec matičnega urada grozil, če ne pristane na novo obliko priimka Mercù namesto Merkù, ko se je nameraval poročiti.

Prvega maja 1965 mi je pisal, da leži močno prehlajen in da ne more spati. Vsakič, ko se mu tako godi, pravi, začne misliti na stvari, ki ga zanimajo, da se ne bi dolgočasil med nespečnostjo, in nadaljuje: *"Tokrat, namesto da bi mislil na radiotehniko,*

sem mislil na tvoje prigovarjanje, naj ti pišem kaj zanimivega iz naše preteklosti, in sem se odločil, da ti bom po vrsti pripovedoval zanimive pripetljaje iz svojega življenja v uradu, in sicer samo take, ki so vezani na pogubnost, ki jo za črnce predstavlja barva kože, za Žide vera in inteligenca in za nas, sinove in hčere te skope zemlje, jezik: boleča doživetja, ki se v vseh treh primerih dajo opredeliti z eno samo besedo: rasizem!" Pismo se nadaljuje z naštevanjem tem, o katerih mi je nameraval pisati in ki sem jih večinoma že vključil v te spomine.

Tudi v pismu 10. januarja 1969 v odgovor na moje 208. pismo ter v svojem pismu dne 7. decembra istega leta v odgovor na moje 231. omenja mojo prošnjo oziroma spodbudo, ki sem jo nekaj let bolj ali manj brezuspešno ponavljal v svojih pismih - očetu sem pisal povprečno dvakrat na mesec.

Piše torej: *"Še vedno nameravam narediti to, kar si mi često ponavljal. Ne izključujem, da bom to storil prej kot kaj drugega. Začel sem tri dela. Zagotavljam Ti, da sem zadovoljen, ker je v njih začetek in smer ter napotilo za tistega, ki bi želel nadaljevati. Seveda je težko, posebno to, kar sem navedel v začetku. A imam opravičilo: dobro voljo, čeprav veliko nevednosti."*

Poleg tega mi napoveduje, da mi bo poslal *Zaliv*, v katerem je objavljen njegov članek "Razmišljanja o tržaških zgodovinarjih" (št. 18-19, 1969).

Razumel sem, da oče ni miroval in da se je soočal z italijansko literaturo o nas. To je bilo zanj tak šok,

da je mislil, da bi bilo bolj važno pisati za širši krog ljudi, ker je upal, da se bodo drugi, bolj poklicani in bolje pripravljeni, se pravi zgodovinarji, naši zgodovinarji, odzvali izzivu. Morda se pa mora tak človek šele roditi!

Kljub vsemu mi je oče leto dni kasneje le napisal, kar sem želel.

V pismu 18. marca 1970, potem ko se je spet spomnil neljubega dogod-

Klan Merkùjevih 3. maja 1961.

Palača Trgovinske zbornice na Borznem trgu.

ka s katehetom na gimnaziji, je povzel 25-letni jubilej predsednika Trgovinske zbornice, ustanove, pri kateri je bil zaposlen: "... s predsednikom Trgovinske zbornice sem govoril samo enkrat leta 1944, ko naju je predstavil generalni tajnik dr. Cristian, sposoben človek, resen, pravičen, pač bivši 'k und k podanik'.

Mislil torej, da se me gospod predsednik ni mogel spomniti, tudi ker običajno ni prihajal na borzo.

Za jubilej je tajnik uradniškega sveta gospod G. B. zbiral prispevke za srebrno darilo, za družabno pitje in za rože. Ko je mene zaprosil, sem prispeval isti znesek kot drugi uradniški predstojniki.

Na dan slavnosti so mi telefonsko sporočili, kdaj se ta začne v rdeči dvorani Trgovinske zbornice... Po pozdravnem govoru je gospod G. B. izročil predsedniku darilo in rože. Predsednik je na kratko odgovoril in s kozarcem v roki nazdravil s tajniki, ki so bili njemu najbližji, ter nadaljeval z vsemi uradniki po vrsti in trčil z vsakim. Ko je končno prišel do naše skupine, je trčil s kolego na moji levi, jaz sem se že veselil, da mi ne bo več treba držati dvignjenega kozarca, ko je predsednik šel enostavno naprej in me ignoriral ter trčil s kolego na moji desni.

Hitro sem se premaknil za nekaj mest naprej med druge kolege in čakal, kaj se bo zgodilo. In spet je nazdravil najprej s kolego na moji levi in potem z onim na moji desni. Ker sem držal kozarec nekoliko proč od sebe, je šel predsednik, da bi se mu izognil, nekaj korakov nazaj, kar je storil, ne da bi mi pogledal v oči.

Nisem imel nobenega dvoma več. Lahko si predstavljáš moje razpoloženje.

Med nasmeški tajnikov in resnimi pogledi nekaterih kolegov je v dvorani nemudoma zavladala grobna tišina, ki jo je skalilo le trčenje kozarcev.

Hitro sem na podlagi izkušenj, ki sem si jih nabral v svojem življenju, odločil, kaj bom storil: čim manj. Kaj več bi lahko zame in za mojo družino imele porazne posledice. Če noče nazdraviti z menoj,

sem si mislil, pomeni, da sem tukaj odveč. Šel sem torej par korakov do mize, postavil nanjo še poln kozarec in odšel. Bog ve kaj so mu rekli. Na vsak način, 'ščavo' je bil ponižan!"

V istem pismu mi namreč oče pripoveduje, da ko je prišel v dvorano pred začetkom slavnosti, je opazil, da se je nekaj tajnikov približalo predsedniku in mu nekaj reklo, nakar je ta pogledal v očetovo smer.

Sprašujem se, ali je med današnjimi zgodovinarji sploh kdo v stanju razumeti, v kakšnem ozračju je moral takrat živeti zavedni Slovenec?

Mesec dni kasneje je oče začel pregledovati staro korespondenco. Devetindvajsetega aprila 1970 mi piše: "Mislil sem, da sem pregledal že vso tvojo korespondenco, a ko je Dragica začela iskati korespondenco s Pavletom, ki jo je tudi našla v mali leseni kišti, mi je prišla v roke še tvoja iz let od 1951 do 1953. Začel sem jo prebirati, potem pa nisem mogel prenesti ganjenosti... nehal sem in sem raztrgal tvoja pisma eno za drugim. Koliko skrbi, koliko imen... kar je pa po mojem res neprekosljivo, je neverjetno število pisem, ki so vsa dolga štiri do pet strani velikega formata in ozke pisave študenta brez matere, ki živi daleč od svojih in v svetu, ki je tako različen od tistega, v katerem je živela družina Borolotti. Ko je bil koš za papir poln, je Dragica v popoldanskih urah napajala peč s tvojimi besedami, ki so mi pomenile tolažbo, a tudi veliko tesnobe, pa so mi zdaj dajale še nekoliko toplote."

Marta Filli Prošnja

Na dolgih, zlatih saneh
s košaro polno dobrot
in z vrečo snežink,
ki zanj jih je zima nabrala,
Miklavž prihaja nocoj
iz daljnega daljnega kraja.
Ob poti njegovi se zvezdic nebroj je prižgalo
in srčec nebroj bo nocoj vztrepetal.
Tudi jaz sem otrok!
V srcu neznani trepet
in tihe sanje.
Ko pojdeš mimo mojih vrat,
Miklavž, takrat,
se spomni nanje!

Blaž Torkar

Šola za specialno urjenje 102 ali Special Training School 102 (STS 102) - II. del

Tu je še drugi del nekoliko predelanega odlomka iz diplomske naloge **Rekrutacija in urjenje slovenskih pripadnikov misij Britanske uprave za posebne operacije (1941-1945)**, s katero je nedavno diplomiral na ljubljanski univerzi politolog obramboslovja in profesor zgodovine Blaž Torkar iz Tolmina ter zanjo prejel tudi Prešernovo nagrado Filozofske fakultete.

ij

Urjenje diverzantov in saboterjev

Tečaji za diverzante in saboterje so vsebovali naslednje predmete: razstreljevanje in sabotaža, plavanje, pomorstvo, orožje, vožnja vojaških vozil, branje zemljevidov, delo s kompasom, uporaba granat, neoboroženi boj, izvidništvo, obveščanje, fotografija, Morsejeva abeceda ter fizične priprave.

Tečaj se je delil na dve usmeritvi, in sicer na paravojaški tečaj, ki sta ga opravila Leban in Jerič, ter na splošni tečaj za diverzante in saboterje (STC Course), ki so ga opravili Zupan, Simčič, Piško, Gorjanc, Šuligoj in Fegec. Razlika med obema smerema je bila v številu predmetov, ki so jim kandidati sledili. Paravojaški tečaj je obsegal pet predmetov, medtem ko jih je splošni tečaj (STC Course) 12.¹

Urjenje za diverzante in saboterje je trajalo od osem do deset ur dnevno in je vsebovalo teoretične ter praktične predmete z različno učno vsebino, ki so jo predavali izkušeni inštruktorji.

V sklopu teorije so se učili branja zemljevidov, iskanja točk na zemljevidu ter pisanja in sestavljanja vremenskih poročil pod vodstvom majorja Gibbsa. Poleg tega je major Gibbs, s pomočjo Berlitz Schoola, poučeval kandidate angleški jezik šest ur tedensko. Polkovnik W. Deakin² je predaval organizacijo armad sil osi in najnovejše dogodke v Jugoslaviji. Stotnik

Hawkesworth je rekrutom predaval teorijo iz razstreljevanja železniških tirov, stotnik Doll prvo pomoč, Pattinson-Knight varnost, poročnik Klugman³ pa o organizaciji gestapa in o peti koloni.

Praktični predmeti so potekali na različnih lokacijah v okolici predavalnic. V kasarnah Kasrel-Nil so se urili v streljanju z orožjem. Največkrat so streljali s pištolo približno trideset minut na dan. Fizično urjenje je trajalo okrog dve uri dnevno in je obsegalo vse vrste športov, od teka, nogometa in gimnastike do borilnih veščin, in sicer na vrtu hiše, kjer so bivali, in v telovadnici Kasr-el-Nil. Osnov radiotelegrafije, ki po obsežnosti niso bile primerljive z radiotelegrafskim tečajem, so se učili pod mentorstvom Harisa in Holligswortha.

Vse našteje dejavnosti so potekale čez teden, tako da so bili kandidati za vikende običajno prosti (vsaj v nedeljo). Za vikend so največkrat odšli na organizirane ogledе, npr. Železniškega muzeja v Kairu, na sprejeme pri vrhovih kairske sekcije SOE ter v Jugoslovanski klub, kjer so se družili z ostalimi kolegi in "aleksandrinkami". V prostem času so se veliko ukvarjali s športom in se urili v vožnji z zavezniškimi ter sovražnikovimi vojaškimi vozili.⁴

Britanski častniki, ki so se urili za odhod v Jugoslavijo, so imeli prilagojen urnik, ki pa je bil v

¹ TNA, HS 5/917, Wireless operators record sheets, 1941-1942.

² William Deakin, član prve britanske misije pri Titu in velik Churchilllov prijatelj.

³ James Klugman, deloval je v kairski sekciji SOE in bil pomemben član britanske komunistične partije.

⁴ TNA, HS 5/908, Training of B1 personnel, Appendix II, III, 30. 3. 1943.

osnovi enak ostalim. Njihovo urjenje je vključevalo učenje srbskega jezika, kjer so jih po znanju razdelili na tri nivoje. Za razliko od Jugoslovancev so dodatno poslušali predmete iz priprav operacij ter nedavnih dogodkov v Jugoslaviji in na Balkanu. Sekciji B1 je drastično primanjkovalo britanskega osebja, saj je število rekrutov naraščalo in zahtevalo več osebja.⁵

SOE si je načrtala tudi dejavnosti, ki bi jih morala uvesti oziroma dopolniti. Tako navajajo, da potrebujejo njihovi kandidati v prihodnosti več branja zemljevidov ponoči, več prakse v razstreljevanju in streljanju, več učenja gverilske taktike ter preživljanja in spanja na terenu v naravi. Pomembno je bilo, da člani misij niso imeli nobenih stikov s svojimi glavnimi štabi, saj so bili v času urjenja pod kontrolo SOE.⁶

⁵ TNA, HS 5/908, Training of B1 personnel, Appendix IV, 30. 3. 1943.

⁶ TNA, HS 5/908, Training of B1 personnel, 30. 3. 1943, str. 7, 8.

Poleg vodenja urjenja je SOE od svojega osebja zahtevala, da tudi samo sodeluje v procesu urjenja. Potrebno je bilo doseči boljši stik kandidatov z osebjem in več praktičnega urjenja.

Tečaj za radiotelegrafiste

Slovenski fantje so bili večinoma izurjeni za radiotelegrafiste, ki so jih v okviru misij poslali v Slovenijo. SOE je izurila Iva Božiča in Alojza Černigoja, čeprav je v virih podatek, da se je tečaja udeležil tudi Leban. Na tečaju, ki so ga Britanci imenovali tečaj signalizacije (Signal Wing), so se učili elektro-radiotehnike, sestave in delovanja sprejemne radijske postaje, radiotelegrafije, sestavljanja in pisanja radiograma (brežžične brzozavke), šifriranja in dešifriranja brzozavk, tajnega pisanja, geografije, orientacije, slovenščine, tega, kako se sestajati s poročevalci, in še kaj.⁷ Simčič omenja,⁸ da so tudi diverzanti in saboterji morali obvladati osnove radiotelegrafije, kar pa je obsegalo le nekaj teoretičnega znanja.

Na začetku urjenja so radiotelegrafistom priskrbeli šifrirane kode za aparate W/T. Slovenci so opravljali radiotelegrafski tečaj, ki je trajal tri mesece. Večji del urjenja je potekal v obliki praktičnih vaj. Na terenu so vzpostavljali radiozveze na daljavo ob vseh možnih atmosferskih in elektromagnetnih motnjah. Kobal opisuje, da je bila odlika dobrega radiotelegrafista v tem, da je bil sposoben čim hitreje sprejemati in oddajati sporočila, ki so obsegala najmanj 60 črk v minuti. Morsejeve črke so prepoznavali na osnovi dolžine zvoka. Vsak radiotelegrafist je pošiljal poročila največkrat v srbo-

APPENDIX III

COPY OF TRAINING PROGRAMME - SLOVENE PERSONNEL

B.1 Training Programme - Slovene Personnel

22-28 March 1943.

1. P.T. and Gymnastics.

Daily at 0900-1100 hours at Kasr-el-Nil Gymnasium

2. Motor-Driving and Maintenance.

Afternoons, Sunday 21 March, Tuesday 23 March and Friday 26 March
under 2/Lt. Pattinson-Knight.

3. English lessons.

Monday, Wed., Sat., 1600-1700 at Berlitz School.

Tuesday 2100 hours and Thursday 1700 hours with C.S.M.Gibbs.

4. Map-Reading and Copying.

under C.S.M.Gibbs.

5. Firing Practice.

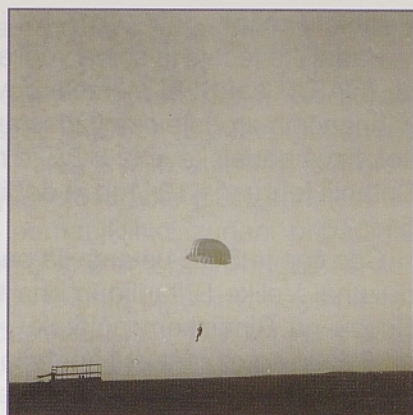
0830-0900 hours, under 2/Lt. Pattinson-Knight.

Days to be fixed.

Program urjenja Slovencev med 22. in 28. marcem 1943, ki ga je izvajala SOE (TNA, HS 5/608, Training of B1 personnel, Appendix III, 30. 3. 1943).

⁷ Jože Vidic, Angleški obveščevalci vohuni ali junaki, Ljubljana 1989, str. 45.

⁸ Stanislav Simčič, intervju, 18. 11. 2004.

Urjenje primorskih padalcev iz skupine ISDL pri Sueškem prekopu (iz zbirke gospe Marice Merljak). Na spodnji desni fotografiji so prepoznavni v svetlih padalskih oblačilih od leve: Sivec, Semolič in Ferjančič, skrajno desno pa kapetan Desmond Clarke; v usnjenih jopičih neznani angleški vojaki.

hrvaškem jeziku z dodatki angleških črk, da ne bi bilo sovražniku razvidno, da gre za srbohrvaški jezik. Večina radiotelegrafistov je poročila ročno šifrirala, za ključ pa je največkrat služila znana slovenska pesem. Radiotelegrafist si je vsakokrat izbral drugo kitico in jo v ključu označil. Dešifrant na drugi strani je moral poznati postopke zapisa poročila, zato so sporočila kot dešifrantje največkrat sprejemali ljudje slovenske narodnosti.⁹

Poleg radiotelegrafije so se kandidati učili prepoznavanja sovražnikovega orožja, ladij, letal ter se učili meteorologije, ki je zajemala analize in sporočanje vremenskih podatkov. Po končanem trimesečnem tečaju so nadaljevali s prakso, ki je obsegala delo na terenu vse do dneva, ko je napočil čas za odhod.

Radiotelegrafiste SOE na Bližnjem vzhodu so urili po ustaljenih učnih obrazcih, ki so zahtevali najmanj dve uri prakse. Inštruktorja sta bila major Morgan in poročnik Harvey, omenja pa se tudi poročnik Harris. ISLD je v svoj program

urjenja telegrafistov vključevala slovenske inštruktorje, ki jih pri SOE ne zasledimo. Eden takih je bil Josip Dolenc z Opčin, ki je kandidat ISLD učil šifriranja in meteorologije, hkrati pa je imel tudi vlogo prevajalca.

Vsak telegrafist je po prihodu na okupirano območje imel dogovorjeno uro za javljanje. Večina telegrafistov je zaupala svoje šifre partizanskim komandantom, njihova poročila pa po navodilih osebja SOE niso bila politične narave. Njihova poročila so največkrat sestavljali podatki o gibanju, količini ter vrsti sovražnikovih sil, o območjih, ustreznih za pristanek novih misij, ter podatki o vremenskih razmerah.

W/T aparat je bil majhen in prenašal se je v kovčku. Deloval je na tri kristale, ki jih je radiotelegrafist pogostokrat zamenjal. Vsaka valovna dolžina je delovala na podlagi kristala, ki ga je bilo potrebno večkrat zamenjati, da ni bila oddaja vedno na isti frekvenci. To je bil varnostni mehanizem, saj bi sovražnik oddajnik hitro dobil v primeru stalnega oddajanja na isti frekvenci.¹⁰

⁹ Ciril Kobal, intervju, 16. 12. 2004.

¹⁰ Ciril Kobal, intervju, 16. 12. 2004.

Padalski tečaj

Padalske tečaje je sprva vodila Royal Air Force (RAF),¹¹ saj SOE ni imela dovolj materialnih in finančnih sredstev za vzpostavitev padalskih šol. Prva padalska šola SOE je nastala v Veliki Britaniji februarja 1941 in je dobila oznako STS 51.¹²

Čez čas je SOE ustanovila padalske šole tudi zunaj Velike Britanije in ena takih je bila pri Suez na Sinajskem polotoku. Padalsko šolo pri Suezu so označevali kot tečaj, ki je bil vključen v urjenje za posebne operacije. Opravljali

so ga na letališču, kamor so bili poslani vsi, ki so končali trimesečno urjenje. Trajal je različno dolgo, od treh tednov do enega meseca. Že ob samem prihodu so morali kandidati preteči 9 km, kar je bil pogoj za sprejem na tečaj. Veliko je bilo telesnih aktivnosti, saj so kandidati morali biti dobro fizično pripravljene.¹³

Tečaj se je pričel z uporabo posebnih skalnih stolpov z višino dveh metrov, od koder je moral kandidat skočiti na tla. Ob skoku s stolpa je moral kandidat pritisniti roke, noge in glavo čimbolj k telesu. Ko je bilo tega konec, so kandidati morali na odskočno desko v višini pet do

¹¹ RAF, britansko kraljevo vojno letalstvo.

¹² TNA, HS 7/51, History of the Training Section of the SOE, Chapter VI, Parachute training, September 1945.

¹³ Stanislav Simcic, intervju, 18. 11. 2004; Ciril Kobal, intervju, 16. 12. 2004.

ČISTO SVOJEVRSTNO O PADALCIH

Na sedežu italijanskega združenja Lega Nazionale v Trstu, ki se proglašja za patriotsko organizacijo, a od časov stare Avstrije do danes svoje domoljubje tesno veže z nacionalizmom in pogosto tudi s protislovenskim šovinizmom, so 16. novembra predstavili italijanski prevod obsežnega zbornika Tudi mi smo umrli za domovino, ki ga je že v dveh različicah v preteklih letih izdalo v Sloveniji Društvo za ureditev zamolčanih grobov. Pri predstavitvi sta sodelovala dva izmed urednikov, Franc Perme in Anton Žitnik.

Zanimivo je, da sta mirno govorila v slovenščini, kar je kronist Primorskega dnevnika poudaril s podnaslovom svojega poročila: "V 'svetišču italijanstva' prvič slovenščina." Še bolj pomembno pa je, da sta predstavitev in knjiga, ki v italijanščini govori o medvojnih in povojnih komunističnih grozodejstvih na Slovenskem, opozorila širšo italijansko javnost, da povojni poboji, "fojbe" in podobni pojavi v Istri in tržaškem ter goriškem zaledju nikakor niso bili sad "protiitalijanskega sovražstva" oz. izraz "etničnega čiščenja", kot to vztrajno ponavljajo v Italiji od desnice do leve, temveč posledica različnih silnic, med katerimi je bilo na prvem mestu revolucijsko nasilje. Zaradi njega sta z grobišči posejana vsa Slovenija in tudi širše evropsko območje.

Mimo družine pa pri italijanski izdaji zelo motita dve zadevi.

Prevod, ki ga je opravil Guido Deconi (knjigo je izdala podružnica Lega Nazionale v Milanu in jo tam tudi tiskala), je obupen. Sam prevajalec priznava, da ne pozna slovenščine, da si je pomagal s slovarjem in pa z nasveti nekega prijatelja, kot da bi bila slovenščina jezik novoodkritega plemena domorodcev, ki nima ne slovnice ne slovarjev ne strokovno usposobljenih prevajalcev... A tudi njegova italijanščina odločno šepa. Kar pa zadeva izdajateljsko spretnost, je dovolj omeniti, da je na platnici (ki nosi sicer dvojezični naslov) natisnjena letnica 2000, da je uvod datiran decembra 2004, v nekaterih dodatkih pa je gradivo še iz februarja 2005. Poleg tega je zapisano, da je to tretja izdaja, ne pa italijanski prevod druge slovenske izdaje.

Druga stvar, ki zelo moti, so omenjeni dodatki. Knjiga šteje 792 strani in LXVI strani uvodnih prevajalčevih opomb (novega je tudi nekaj fotografskega gradiva). V uvodu pa prevajalec postavlja čisto na glavo marsikatero bistveno trditev piscev in urednikov knjige. Če izvirna knjiga in ta prevod (na str. 370-394) glede usode primorskih padalcev prinašata nekaj člankov iz Mladike, nekatere spise Jožeta Vidica in drugo gradivo, si Deconi v uvodu na strani XXXVIII dovoljuje zapisati, da so primorski fantje v nasprotju s tem, kar piše v zborniku, stopili med padalce, da bi se kot čistokrvni Italijani čimprej vrnili iz ujetništva domov, poleg tega pa so jih komunisti v resnici pobili predvsem zato, ker so bili Italijani in niso bili komunisti!

ij

osem metrov, kjer so skakali na voz, ki je peljal po železniških tirih pod njimi. Kandidate so v vetrovnih razmerah urili v pristajanju z letalom in kako se padalo potegne k sebi in spravi. Sledili so skoki, in sicer prvi iz višine 1.000, drugi iz višine 500 m, tretji pa so bili skoki ponoči. Nekateri viri omenjajo, da so že takoj pričeli s skoki s 500 m, nato pa so sledili skoki treh padalcev skupaj iz višine 400 m, nato šestih in nazadnje dvanajstih padalcev. Skoki iz letala so sprva potekali skozi odprtino v trupu, kasneje pa so že skakali skozi vrata. Padalo se ni samo odprlo, saj so bili padalci zvezani z vrvico, ki se je ob skoku utrjala in s tem je tudi odprla padalo.¹⁴

Poleg samih vaj so kandidati obiskovali krajše tečaje v izvrševanju sabotažnih akcij, uničevanju telefonskih, brzojavnih, železniških, poročevalskih in prometnih zvez. Učili so se tudi uporabe razstreliva, uničevanja pehotnih topičev in strojniških gnezd. Vsak kandidat je bil poučen, kako prekoračiti močvirja in kako se človek znajde v težko prehodnih gozdovih.

Fizična in psihološka pripravljenost je morala biti odlična, saj so kandidate pripravljali na delovanje v razmerah z omejenim spanjem, omejeno hrano, ki se je omejila v kosu (čokolada, prgišče sladkorja, zavitek mleka, kakavovega masla, ovsene moke itd.). To prehrano so v britanski armadi imenovali "obrok D".

Vsak kandidat za padalca ni smel imeti več kot 30 let, moral je imeti normalen krvni tlak, dober vid, višina kandidata pa ni smela biti manj kot 175 in več kot 185 cm. Padalsko uniformo so imenovali "striptease jump". Sestavljena je bila iz gumirane svile, na glavi je padalec nosil čelado iz trde tvarine, ki se je podaljšala v kožnati ovoj.

Urjenje kandidatov SOE po zavezniškem izkrcanju v južni Italiji julija 1943

Po izkrcanju zaveznikov v Italiji in selitvi v južno Italijo je SOE ohranila ime šole STS 102 in nadaljevala s paravojaškim, radiotelegrafskim in padalskim tečajem. Za sekcijo B1, pod okriljem Force 133,¹⁵ je SOE ustanovila tri nove šole, ki so bile namenjene urjenju v sabotaži in

artileriji, nahajale pa so se na Visu in v kraju Noci pri Bariju.¹⁶

Force 133 je vodil generalmajor W. A. M. Stawel, vodja sekcije B1 pa je postal polkovnik F. W. Deakin. Poleg svojih agentov je Force 133 urila tudi jugoslovanske partizane, saj so bili to v večini pomanjkljivo izurjeni pripadniki novoustanovljenih prekomorskih brigad. V sodelovanju z RAF je urila jugoslovanske pilote, ki so se čez čas vključili v Balkan Air Force (BAF). Veliko partizanov se je udeležilo učenja vožnje z motornimi vozili, med katerimi so prevladovali vojaški kamioni.

SOE se je po preselitvi v Bari soočala z organizacijskimi in tehničnimi težavami pri organiziranju pomoči in operacij, saj sta si bila Kairo in Bari na bojni nogi. Bari je postajal strateško pomembnejši obveščevalni center, ki je vse operacije, vodene iz Kaira, opredeljeval za neregularne. Zaradi tega so se v vodstvu SOE pojavljale težnje po centraliziranem in združenem vodenju operacij pod samo enim poveljstvom. Force 133 je primanjkovalo tudi ustreznega tehničnega kadra, saj je zahtevala dodatno pomoč v ustreznih britanskih častnikih za območje Jugoslavije in nove radiotelegrafiste.

SOE je zelo dobro sodelovala tudi z ameriško Office of Strategic Services (OSS),¹⁷ saj ji je pomagala pri urjenju agentov in pri pošiljanju pomoči v Jugoslavijo. Glavna naloga Force 133 je bila pošiljanje pomoči partizanom v Jugoslavijo. Obsegala je orožje, municijo, eksploziv ter živila, ki so mesečno dosegala okrog 3,2 tone. Vse balkanske države so dobile okrog 850 ton pomoči na mesec po zraku in 2 toni po morju, kar je Force 133 ocenjevala za zadostno količino, ki je mesečno ne more preseči.¹⁸

Poleg Jugoslovancev, ki jih je Force 133 urila v okviru sekcije B1, so v sekcijah od B2 do B9 urili še številne druge kandidate balkanskih narodov, od Bolgarov, Romunov, Madžarov, Albancev in Turkov do Grkov. Slednji so imeli najbolj razvejano in številčno sekcijo.¹⁹

(konec)

¹⁴ Bazovica, 29. 1. 1942. Bazovica je bila propagandno-politično glasilo Jugoslovanskega odbora iz Italije, ki ga je urejal Ivan Rudolf.

¹⁵ Force 133, od polovice 1944 kritje za odsek SOE na Bližnjem in Srednjem vzhodu, odgovoren za Grčijo, Romunijo, Bolgarijo in Jugoslavijo.

¹⁶ TNA, HS 5/922, B1 Force 266, Lt. Col. GS, str. 3; HS 3/171, HQ Force 133 to London, 3. 2. 1944.

¹⁷ OSS (Office of Strategic Services - Urad za strateške službe), ameriška služba za obveščevalno in sabotažno dejavnost v zasedenih deželah.

¹⁸ TNA, HS 3/151, Yugoslavia - planning of SOE/OSS activities, Appendix A.

¹⁹ TNA, HS 3/171, HQ Force 133 to London, 3. 2. 1944.

Matevž Ravnikar

Prvi tržaško-koprski škof ob 160-letnici smrti

Škof Ravnikar ni bil samo duhovna, ampak tudi kulturna osebnost: jezikoslovec, pisatelj in prevajalec, prvi tržaško-koprski škof, ko je potekalo povezovanje različnih dežel v Slovenijo - slovenski narod. Utrdil je zanemaren jezik slovenski in ga vpeljal, ne le v vsakdanjo, ampak tudi v knjižno rabo.

Rojen sredi Slovenije, na Vačah pri Litiji 20. sept. 1776, umrl pred 160 leti 20 nov. 1845 v Trstu. Zadnjih petnajst let svojega življenja je bil škof pri nas (1830-1845). Pripisujejo mu velike zasluge za naš jezik v samem mestu. Tedaj je bilo tu veliko Slovencev, predvsem srednjih in nižjih slojev, pa tudi slovenske duhovščine po vseh župnijah. Imeli smo slovenske pevce pri Sv. Justu in župnike ne le v zgornji okolici, ampak tudi po vseh cerkvah spodnje okolice in v mestu samem, večina kanonikov, prelatov in škofijskih mož.

Škofija je bila dejansko slovenska, medtem ko je občinska uprava trmasto ohranjala laško lice. Razmerje med nami in Lahi je bilo desetkrat ugodnejše kot danes. Ravnikar je svoje "ljudsko" literarno in jezikovno delovanje naslanjal na Vodnikove, Zojsove in Kopitarjeve spodbude.

Zaradi svojega dela si je "prislužil" kako bodico, tudi Prešernovo, ki je bil Ravnikarjev učenec. Prešeren se je pošalil z njim, ker se je naslonil na kmečki jezik,

Škof Matevž Ravnikar.

ali Matevž je s Čopom sledil le drugačnim smernicam pri oblikovanju knjižnega jezika. Postal je oče slovenske proze, saj se je čimbolj izogibal germanizmu in pisal predvsem "kratko in jedrnato".

Šolnik, cerkveni in šolski svetnik že l. 1827, humanistični izobraženec, je našel ob svojem imenovanju za škofa pri nas l. 1830 zelo neurejene razmere - saj ni bilo v Trstu skoro 30 let škofa, v Kopru pa 20 let. Cerkev so upravljali vikariji in vsak je vlekel na svojo stran. Duhovščine je bilo malo in bila je zelo revna. Ravnikar je vsem takoj pomagal, jih tolažil in

nagrajeval, pa tudi kaznoval, če potrebno. Bil je zelo pravičen. Ljubil je mladino, delil darila revnim in potrebnim. Govoril je preprosto in zelo radi so vsi poslušali pridige v lepem, preprostem - domačem jeziku. Dvignil je pomen Cerkve in škofije pred obično in utrjeval pravice Slovencev.

Po smrti 20. nov. 1845 so ga na njegovo željo pokopali pri Sv. Ani v Trstu in mu postavili spomenik s kratkim latinskim napisom.

Tržaška Edinost 12. avg. 1876 poroča: "Sto let je minilo, kar je bil škof Ravnikar rojen na Vačah na Kranjskem... Da bi naši tržaški Slovenci bolj rodoljubni bili, lahko bi napravili lepo stoletnico... pa kaj se hoče... malokdo se dosti briga... pri vsej dobri volji... kedaj v Trstu med narodnjaki sloga nastopi in sebičnost zgine?"

Če malo pomislimo, ali je danes kaj drugače? Mišlim, da ne. Vsekakor je prav, da se spomnimo tega velikega moža, škofa Slovenca, narodnjaka in literata. Slovenci smo imeli v Trstu številne škofo. Končalo se je vse s škofom Andrejem Karlinom kmalu po prvi svetovni vojni in odtlej smo "manjšina", sicer cerkveno priznana, pa vendar ponižna in tolerirana.

Kapelica (desno) in grob škofa Ravnikarja (na levi) pri Sv. Ani v Trstu.

Dr. U. Mko

Elena Cerkvenič

Človekov odnos do narave

V poeziji "Prezgodnji grobovi" nam nemški pesnik Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803) najprej predstavi lepo sliko narave: srebrni mesec je zanj lepi, tihi prijatelj njegovih misli. Nato nam pove, da mu je še bolj všeč jutranja pomladna zarja, prebujanje meseca maja, ko svetla rosa meseca maja kaplja z njegovega kodra. To pravzaprav ni samo slika naravnega pojava. O mesecu maju nam pesnik govori kot o človeku, ki ima kodre. Preko poosebljenja izraža torej pesnik nekaj globljega. Mesec maj, s katerega kodra kaplja svetla rosa, nas spominja na človeka, ki se poti. Rosa se dviguje.

Ali ne govori Klopstock o Kristusovem vstajenju od smrti? Njegov spomin o pokojnih prijateljih je še živ, morda je pesnik nekoliko žalosten, ker jih ni več, ker so ga prezgodaj zapustili, toda ve, da so oni sedaj bolj plemeniti. Sedaj so namreč pri Bogu. Življenje po smrti je bolj plemenito.

Bogastvo prizorov, ki nam jih ponuja narava, je neizmerno: slapovi in potoki v gorah, bela zimska snežna odeja, ki pokriva gorsko pokrajino, lastovke, ki se jeseni odpravljajo v tople kraje, življenje v globini morja, lunin sij kot v Klopstockovi pesmi.

Včasih si morda ne vzamemo časa, da bi uživali ob občudovanju naravnih lepot. Klopstock je čutil naravo blizu.

Zdi se mi, da je človek današnje družbe popolnoma izgubil globlji kontakt z naravo. Morda je izgubil navado občudovati naravne lepote. Zato ni niti vaje občudovati tistih naravnih lepot, ki so skrite v njem samem. Ena člove-

kova naravna lepota je, na primer, svobodna volja. Se zavedamo, da imamo ta neprecenljivi dar?

Mislím, da mora človek XXI. stoletja biti previden, kajti če izgubi stik z naravo, lahko izgubi tudi stik s samim seboj, saj je tudi on sam del narave. Narave ne pozna dovolj, je ne ceni dovolj, zato ne pozna dovolj samega sebe in prav tako samega sebe ne ceni dovolj.

Ali se bomo izgubili v praznini? Smo v nevarnosti, da postanemo lutke praznih vrednot? Mislím, da odvisi tudi od tega, kako usmerimo našo svobodno voljo.

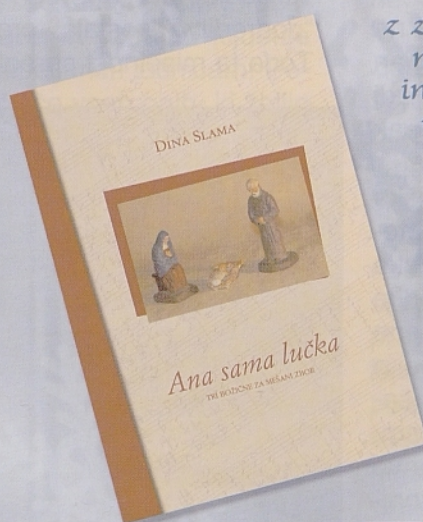
V Klopstocku postane njegovo občudovanje naravnih pojavov verski simbol, ki mu pomaga živeti in preživeti. Smrt je za kristjana prehod v boljše življenje. Smrt nas ne sme užalostiti preveč, saj je za laičnega človeka naravna danost, za kristjana pa začetek boljšega življenja.

Če opazujemo naravne lepote, napolnimo našo dušo z življenjskim smislom. Bistveno je seveda, da ne izgubimo vere.

ZALOŽBA MLADIKA

Vošči vsem prijateljem vesele praznike

*z zbirko božičnih pesmi Dine Slama
na tekste Aleksandra Furlana
in s skladbami tržaških avtorjev
v izvedbi zbora Jacobus Gallus*

Založba
MLADIKA

Mladika, Trst, ul. Donizetti 3, I-34133
tel.: 040-34 808 18 • fax: 040-633 307
e-mail: urednistvo@mladika.com

Tomaž Simčič

Romanje v treh stavkih

1. UKOVŠKA ŽELEZNIŠKA POSTAJA

Ne vem, kdo od bralcev od blizu pozna železniško postajo v Ukvah. Zgrajena je ob novi trasi železnice Viden-Trbiž in je nadomestila nekdanje postaje v Ukvah, Ovčji vasi in Žabnicah. Leži kakih deset minut hoda od nekdanjega železniškega prehoda, danes nadvoza, v neposredni bližini opuščene spodnje postaje žičnice na Sv. Višarje.

Nova železniška postaja je v primerjavi z nekdanjo velika in sodobna. Z njo je povezana ena sama, a nezanemarljiva težava, in sicer da se preko nje potnik nima kam pripeljati. Če tu izstopi, mora namreč do najbližjega naselja pešati najmanj dobre pol ure, in to kar po cesti, namenjeni avtomobilskemu prometu. Približno toliko traja tudi (neoznačena) pešpot do nove žičnice na Sv. Višarje. Edino smučarski tekač sme biti kolikor toliko zadovoljen, ker v primeru izdatnejše zasnežitve tekaško progo doseže v kakih desetih-petnajstih minutah hoda. Krajevni avtobus vozi skozi bližnja naselja, do same postaje pa ne zavije.

Tudi ureditev ukovške železniške postaje je dokaj zgovorna. Njena potniška čakalnica je namreč vedno - ampak res vedno - zaprta. V največji vročini in v največjem mrazu. Tudi na prostem pod lopo bo utrujeni popotnik zaman iskal kako klop za počitek. Koš za smeti? Tudi ne. Stranišče v primeru potrebe? Je, ampak skrbno zaklenjeno, tako kot čakalnica.

Kot kaže, zapuščenost ukovške železniške postaje ne vzbuja kakih posebno bučnih protestov. Razlog je preprost: obiskovalci Kanalske doline, ki tu izstopajo in vstopajo na sicer redke vlake, se namreč štejejo komajda na prste ene roke. Osamljeni popotnik se do spoznanja o svoji umeščenosti dokoplje po polurnem pešačenju v smeri romarske poti proti Sv. Višarjam, ko pred sabo zagleda spodnjo postajo nove višarske žičnice, ob njej pa - ob turističnih konicah - skoraj nepregledno morje parkiranih avtomobilov. Tedaj mu je v hipu jasno, zakaj je ukovška železniška postaja neuporabna. Ne vlak,

avtomobil je tisti vodilni dejavnik, tista metafora (post)modernosti, ki daje ton sodobnemu življenju in mišljenju in ki celo odločilno sooblikuje to, čemur se pravi Zeitgeist.

Zakaj je avto metafora (post)modernosti, je pred časom nehotе pojasnil neki predstavnik italijanskega prometnega ministrstva, ko je zardil, da avtomobilskega prometa kljub nedvomnemu onesnaženju, ki ga povzroča, in kljub zdravstveni ogroženosti, kateri smo zaradi tega podvrženi, ne kaže omejevati, "ker je avto simbol svobode." Izjava je nazoren primer, kaj človeku (post)modernega 21. stoletja pomeni izraz "svoboda", namreč predvsem odpor do vsega, kar človeka kakorkoli od zunaj omejuje, pogojuje, zavezuje. Ne omejujejo pa ga le moralni zakoni, ampak na primer tudi vozni redi, postaje, sopotniki. Pojmovanje, po katerem je svoboda predvsem preseganje - ali bolje rušenje - zunanjih zaprek, omejitev, prepovedi, zapovedi, avtoritet, je globoko zasidrano v naši zavesti in podzavesti. Še več, preseganje in celo hoteno preziranje pravil velja marsikdaj že ipso facto za največjo stopnjo svobodomiselnosti in ustvarjalnosti.

Da je svoboda predvsem kategorija duha, ki vključuje tudi svobodno sprejete omejitve in "podreditve", ostaja torej naši miselnosti tuje. Toda ta miselnost spregleduje spoznanje, ki ga

Zapuščena ukovška železniška postaja.

je na začetku prejšnjega stoletja izrazil skladatelj Arnold Schönberg, utemeljitelj tako imenovane dodekafonije. Na vprašanje, ali niso stroge zahteve nove tehnike za skladateljevo ustvarjalnost omejevalne, je odgovoril nekako takole: "Nikakor, kajti tam, kjer je mogoče karkoli, ni ne svobode ne ustvarjalnosti. Bolj ko so zastavljeni okviri strogi in zahtevni, večja in globlja sta potem umetnikova svoboda in ustvarjalnost." Schönberg, ki je bil nedvomno svobodomislec in vse prej kot konservativec, si je namreč res upal prelomiti s sržem tradicionalne glasbe - tonalnostjo, je pa obenem prejšnji sistem nadomestil z novim, še strožjim in zahtevnejšim. Poljubnost po njegovem prepričanju z resnično ustvarjalnostjo nima ničesar skupnega. Zunanjo prisilo torej Schönberg odklanja, obenem pa ga prostovoljna samoomejitev notranje osvobaja.

Če bi se namenil na Sv. Višarje, bi zato Schönberg za izhodišče dostopa do romarskega svetišča nemara izbral ukovsko železniško postajo, in ne parkirišče ob žičnici.

2. ROMARSKA POT

Iz Žabnic pelje na Sv. Višarje "romarska" pešpot. Gre za dokaj strmo, a dobro shojeno širšo stezo, pravzaprav kolovoz, ki popotnika mimo Višarske planine pripelje na vrh. Kdo se ni kdaj po tem kolovozu povzpел pomolit k Višarski Mariji? Ob njem stojijo kapelice (nedokončanega) križevega pota, ki jih je pred vojno poslikal Tone Kralj. V vseh letnih časih je pešpot dokaj dobro obiskana in vztrajno kljubuje čedalje bolj na gosto napeljanim žičnicam. Postala je nekakšno zatočišče vseh onih, ki želijo višarski hrib uživati v neokrnjenosti njegove narave ali na pristen način doživeti verski pomen romarskega vzpona.

Razumljivo je, da so v povojnem času tudi Sv. Višarje zajele spremembe, ki jih prinaša napredek. Zgrajena je bila žičnica, z Višarske glave do planine je bila speljana (danes opuščena) vlečnica, pot iz Zajzere je bila usposobljena za terenska vozila itd. Dodatnega zagona je sodobno pojmovani višarski turizem pridobil s sicer neuspelo skupno kandidaturo Trbiža, Kranjske Gore in Beljaka za organizacijo zimskih olimpijskih iger. V tistem okviru naj bi pomembno vlogo odigrale tudi Sv. Višarje. Tako se je stara žičnica za potrebe atraktivne smučarske proge

Romarska pot na Sv. Višarje.

izkazala za neuporabno in zgrajena je bila nova. Že obstoječa smučarska proga je bila razširjena in zavarovana v skladu s sodobnimi smučarskimi standardi ter opremljena z napravami za umetno zasneževanje.

Glas srca ljubiteljem pristnega planinstva in romarskega duha od nekdaj prišepetava odklonilni odnos do omenjenih posegov v naravo in v izročilo. Le-temu pa glas razuma odgovarja, da nima pomena gojiti čustev, ki se upirajo vsaki spremembi le v imenu neke arhaične idealizirane, morda celo namišljene idiličnosti. Sodobni turizem ima pač svoje zahteve, katerim se je težko izogniti. Samo od planinskih vzponov in peš-romanj Sv. Višarje kajpak ne bi mogle živeti. Tehnološke inovacije so Sv. Višarjam in okolici omogočile ponovnega turističnega zagona, domačemu prebivalstvu pa odprle nove možnosti gospodarskega napredka. Zato utegne biti zazrtost v preteklost tudi v nasprotju z življenjskimi potrebami ljudi, ki si s samimi neomadeževanimi razgledi in arhaičnimi kmečkimi okusi in vonjavami kajpak ne morejo služiti vsakdanjega kruha.

Za tako, zgolj v preteklost obrnjeno miselnost obstaja tudi ne ravno prijazen izraz "nostalgija", in ravno "nostalgikov" je najbrž veliko prav med ljubitelji gorskega sveta. Zato ni naključje, da so s tovrstno nostalgijo patino prepojeni mnogi planinski spisi, v prvi vrsti spisi Juliusa Kugyja, le-ti pa so bili vzorec mnogim kasnejšim posnemovalcem. Pri Kugyju, ki je skoraj vsak človeški poseg v goro izenačeval z oskrumbo, gre nedvomno za veliko romantično in očarljivo literaturo, toda za literaturo s pridihom nostalgije. Od duhovnih učiteljev pa vemo, da

utegne biti nostalgija tudi "bolezen, ki izžema spomin" (M. I. Rupnik).

No, toda do lanske pomladi je romarska pešpot vseeno ostala zunaj dometa omenjene, najbrž neizogibne modernizacije. Oaza tišine in miru med smučarsko progo na eni strani in terenskimi vozili na drugi. Romar ali izletnik, ki se je na Sv. Višarje peš vzpenjal iz Žabnic, je spremembe, ki jih prinašata tehnični in turistični razvoj, zaznal šele na razriti cesti pod vrhom in pa prav na vrhu, ko se je razgledoval okoli sebe in se mu je pogled ustavil na betonski konstrukciji zgornje postaje žičnice.

Ko se je pa lani (2005) na začetku maja hrib izvil iz snežnega in ledenega oklepa, je romarje ob siceršnjem veselju nad telohi in drugimi znanilci pomladi vznemirilo bližnje petje motorne žage. Izkazalo se je, da so tokrat dela potekala blizu, in sicer prav na "romarski" poti, ki so jo popravljali in širili. Pred leti je namreč silovit vihar v zgornjem delu spremenil kolovoz v pravcato hudourniško strugo, neuporabno za pohodnike. Dela so se nadaljevala tudi poleti in jeseni je bil kolovoz že v celoti popravljen. Samo na sebi bi popravilo kolovoza romarje nedvomno razveselilo, če ne bi dokaj razširjena poseka vzbujala določenega suma: so dela na romarski poti namenjena popravilu kolovoza ali utiranju nove smučarske proge? Je bila roka, izpod katere se je že pred leti na vodnem zbiralniku ob vznožju hriba pojavil napis "No alla pista di sci - Ne smučarski progì", res znanilka ne tako oddaljene usodne določenosti ali pa je dajala duška le praznim strahovom nergaških okoljevarstvenikov? Kakorkoli že, mimoidoči romarji najbrž kar ne morejo utišati občutka človeške bližine do te neznane roke, ki je ubesedila to, kar tudi sami nosijo v srcu, namreč bojazen, da se bliža dan, ko bodo elanke in rosičgolke vijugale ne le po obstoječi višarski progì in po Florjanki, ampak tudi med znamenji in kapelicami ob romarski poti.

Mar smo že spet pri Kugyju in njegovem skoraj boleznem nasprotovanju človeškim posegom v naravo? Ne, kajti tudi glas razuma pravi, da utegne biti nasprotovanje "napredku" v tem primeru upravičeno. Navsezadnje bi tudi sama gospodarska računica utegnila pokazati, da se turizem sicer mora prilagajati sodobnim standardom, da pa ne sme biti enostranski. Vprašanje je mogoče zastaviti tudi drugače: zakaj ne bi bilo mogoče na napredek gledati celostno,

namreč tako, da bi v gospodarski račun vključevali tudi estetski in duhovni vidik? Prav z vseh strani razorana pobočja gore, zlasti - kot Sv. Višarje - tako nabite s simboliko, so morebiti vprašljiva tudi z zornega kota smotrnega gospodarjenja, preobrazba prav vsake poti, tudi "romarske", v tržljivost smučarske proge pa predvsem vprašanje dobrega okusa in spoštovanja do človeške skupnosti kot celote. Pravico do koščka Sv. Višarij ima nemara tudi romar, ki želi Božjo Mater na višarskem kuciju v miru in tišini še naprej obiskovati peš.

3. TRBIŠKA ŽELEZNIŠKA POSTAJA

Romarja, ki si na povratku s Sv. Višarij privoščijo še ovinek prek sedla Prašnik in prelepe, osamljene doline Mrzle vode, čaka od križišča z glavno cesto Trbiž-Rajbl še dobra ura hoda po cesti v smeri proti prestolnici Kanalske doline, Trbižu. Tu je namreč železniška postaja, od koder se z vlakom lahko zapelje do Vidna in naprej proti Gorici in Trstu.

Tudi trbiška železniška postaja je zgrajena ob trasi nove tabeljske proge. Nadomestila je dve nekdanji potniški postaji, in sicer mestno, ki je stala prav v središču naselja, in glavno, ki je služila kot nekakšna carinska in policijska zapora ob meji z Avstrijo. Kakor ukovška je tudi trbiška nova železniška postaja v primerjavi z nekdanjima velika in sodobna ter naravnost hipermoderno zasnovana. Zamišljena je kot potniški in tovorni tranzitni terminal. Zgrajena je v steklu in najsodobnejših materialih ter je opremljena za nudenje številnih sodobnih prometnih storitev.

Moderna trbiška železniška postaja.

A vse to čudo ima dve šibki točki. Prva je tesnobni vtis, ki potnika objame, ko se znajde - največkrat popolnoma sam - sredi ogromne strukture, ki se zdi kot brez življenja: skoraj vsi prostori zaklenjeni, okrepčevalnice nobene, le avtomat za tople pijače in malico, od nikoder nobenega šuma, nobenega zvoka, le iz daljave ropot odbijačev tovornih vagonov, ki se razporejajo po tirih. Druga šibka točka pa je presečenost, ki romarja, neveščega teh krajev, čaka v Trbižu. Do nove železniške postaje mora namreč po cesti v smeri proti Klanškemu jezeru pešačiti skoraj eno uro. O kakih rednih avtobusnih povezavah med naseljem in njegovo postajo ni ne duha ne sluha. Razumljivo je zato, da popotnika, ki ga namesto na bližnjo avtocesto pot zanese na trbiško železniško postajo, železničarji motrijo kot nekakšno deveto čudo.

Uporabniku tabeljske železnice se ob pogledu na katedralo v puščavi, kakršna pač je trbiška železniška postaja, vsakokrat znova porajajo raznovrstne misli. Ne gre le za trbiško postajo in tabeljsko proggo, ampak za širša vprašanja, ki zadevajo bodisi naše javno življenje bodisi naš življenjski slog in način razmišljanja. In ena taka misel je na primer, da je v očeh snovalcev in uresničevalcev velikih in "epohalnih" projektov človek, stvarni človek-posameznik, pravzaprav nepomemben. Gradnja nove tabeljske proge je trajala desetletja, vanjo je bilo vloženih na desetsetisoče milijard lir. Rezultat vsega tega je ne le proga, o kateri beremo, da njena dejanska uporaba ne dosega niti tretjine celotne zmogljivosti - zgovoren je podatek, da potujejo preko nje v vsako smer le trije mednarodni potniški vlaki dnevno -, ampak tudi proga, opremljena z objekti, kakršna sta trbiška in ukovska postaja, o katerih lahko le ugibamo, komu so namenjeni. In mislim, da ne pretiravam, če napišem, da v resničnosti, v kateri živimo, ni ravno malo podobnih materialnih ali tudi nematerialnih projektov, ki upoštevajo vse mogoče parametre, od ekonomskih in političnih do pravnih in celo okoljevarstvenih, spregledujejo pa posameznega človeka, njegove dejanske vsakodnevne potrebe.

V nadomestilo za težko dosegljivost se popotniku s prvega perona trbiške postaje, s katerega odpelje skoraj prazen vlak proti Vidnu, v večernem soncu ponuja svojevrsten pogled na Viševo skupino. Vzradoščen ob tem pogledu, popotnik upravičeno upa, da bo po kakih dvajsetih minutah vožnje, kmalu po postanku v

Tablji, z vlaka deležen tudi pogleda na Viševega zahodnega tovariša, namreč na "kralja Dunje"- Poliški Špič ali Montaž. Le-ta naj bi se namreč po znamenitem Kugyjevem opisu "tisočem obiskovalcem Benetk, ki prihajajo s severa" prikazal s "slavnega visokega železniškega mostu" v Dunji. Še ena prevara! Tračnice niso več speljane prek Dunjskega mostu, ampak skozi predor. "Kralj Dunje" se tako potniku prikaže le za hip, kot preblisk, kot ena od tistih številnih bežnih podob, s katerimi nas dan in noč obsipavajo ekrani in monitorji vseh vrst in znamk, ki jih pa že v naslednjem trenutku ni več.

Ampak če si načrtovalci cest in prog ne pomišljajo niti, ko gre za uničenje celih vasi in naselij, kako naj si predstavljamo, da bi bilo graditeljem tabeljske proge mar, kaj je o pogledu na "kralja Dunje" napisal Julius Kugy?

Vladimir Kos

Božična ljubezen prišla bo z darovi

Ne boste verjeli te pesmi besed:

zato, ker zaljubljen sem, pojem.

*Zaljubljen sem v detece, ljubko in čedno,
in dete zveličar je moj.*

*A mama ni nič ljubosumna za to -
še bolj materinsko ga ljubi.*

*Ozvezdje nad hlevom smehljaje Ga moli.
V vetrovih z gorá je poljub.*

*Pomislite: detece Božji je Sin,
Marijin, odkar učlovečen.*

*Ljubezen je takšna: rodi se v votlino,
v svetlobo sposojenih sveč.*

Še vi zaljubíte se v dete nebes!

*Ljubezen prišla bo z darovi,
krasnejšimi, kot jih poznamo v povestih:
v paketih nebeška je snov.*

Antena

PLOŠČI ZA BENEŠKA JAVNA DELAVCA

V Prosnidu pri Tipani, kjer se je rodil 11. junija 1918, je občinska uprava 9. oktobra odkrila spominsko ploščo na rojstni hiši pozabljenega domačina Avgusta Černetiča. Bil je duhovnik, župnik v Kravarju, ki je zaradi narodnih in političnih razlogov prišel v spor z nadškofom. Oktobra 1943 je stopil v vrste partizanskega Beneškega bataljona, nato je bil verski referent v 30. diviziji in 9. korpusu. Doletela ga je cerkvena kazen. Ostal je v Sloveniji, doštudiral na Filozofski fakulteti, si ustvaril družino, postal profesor, nato tajnik Ekonomske fakultete. Umrli je leta 1990 v Ljubljani.

V parku bolnišnice Franca Derганca v Šempetru pri Novi Gorici pa so 18. oktobra odkrili ploščo uglednemu pediatru primariju Marjanu Zdravljicu. Rodil se je 27. februarja 1917 v Klodiču, umrl pa v Novi Gorici 10. aprila 1987. Medicino je študiral v Padovi in Bologni, kjer je tudi igral nogomet v moštvi italijanske C, B in A lige (Udinese, Verona, Bologna), doštudiral pa je po vojni v Ljubljani. Po zlomu Italije je ustanovil Beneško četo ter v partizanih opravljal komisarske in sanitetne naloge. Od novembra 1944 do konca vojne je bil komisar Operativnega štaba za Zahodno Primorsko ter je kot tak vkorakal v Čedad. Zavezniki so ga za več mesecev zaprli, nato pa predali jugoslovanskim oblastem. Ostal je v Sloveniji. V odsotnosti je bil po dolgotrajnem procesu proti Beneški četi leta 1959 v Firencah obsojen na 24 let zapora. Z ostalimi obsojenci je bil pozneje pomiloščen.

UTRINKI UGASLIH SANJ

Ob 75-letnici klasičnega filologa, zaslužnega profesorja latinskega jezika in književnosti, prevajalca akademika Kajetana Gantarja je Slovenska matica izdala njegovo knjigo Utrinki ugaslih sanj - Spomini na mladost.

CORSELLISOVA IN FERRAROVA SLOVENIA 1945

Pri založbi I. B. Tauris v Londonu je izšla knjiga o britanskem povojnem vračanju slovenskih protikomunistov iz Vetrinja v smrt v Jugoslaviji in o življenju beguncev v povojnih taboriščih. Pod naslovom Slovenia 1945, Memories of Death and Survival (Slovenija 1945, Spomini smrti in preživetja) sta jo napisala John Corsellis, torej nekdanji britanski človekoljubni delavec v povojnih taboriščih na Koroškem, kjer je bil priča tragedije vrnjenih in žilavosti preživelih, ter upokojeni časnikar agencije Reuters Marcus Ferrar, ki je poročen s Slovenko. Predstavitve je bila 26. oktobra v Londonu.

PISMA ZORKA JELINČIČA POD RDEČIM SVINČNIKOM

Založništvo tržaškega tiska in Sklad Dorče Sardoč sta izdala 311 strani debelo knjigo Pod rdečim svinčnikom, Pisma Zorka Jelinčiča iz ječe. Uredil jo je in ji napisal obsežno spremno besedo Žarko Rovšček. Gre za vpogled v dolgoletno zaporniško življenje in čustvovanje tega narodnjaka, tigrovskega voditelja in kulturnega delavca.

NAGRADI ZA JOLKO MILIČ

Društvo slovenskih književnih prevajalcev je 7. decembra podelilo najvišje priznanje za prevode iz slovenščine v tuje jezike, Lavrinovo diplomu, prevajalki Jolki Milič iz Sežane za prevodni opus in življenjsko delo.

Italijanski veleposlanik Daniele Verga pa ji je istega dne v imenu italijanskega predsednika Ciampija za prevajalsko delo vročil še red zvezde nacionalne solidarnosti.

Žig za bazoviške junake

Slovensko filatelistično društvo Lovrenc Košir iz Trsta je želelo ob septembrski proslavi bazoviških junakov poskrbeti za priložnostni poštni žig. Prišlo je do zapletov, vendar ga je poštna uprava vendarle sprejela, pa čeprav z datumom 1. novembra 2005. Na njem je v ospredju podoba spomenika na bazovski gmajni z letnico 1930-2005.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV NA VIŠKU SEZONE

Dr. Edi Kovač o Sartru (levo); udeleženci okrogle mize ob predstavitvi slovenske novejšje zgodovine (1848-1992) v Peterlinovi dvorani (na sredi); ravnatelj Kobariškega muzeja Jože Šerbec (desno).

Prvi ponedeljek v novembru je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu posvetilo tridesetletnici Osimskega sporazuma, ki je dokončno rešil problem meje med Italijo in Jugoslavijo na Tržaškem. O tem dogodku so v Peterlinovi dvorani govorili generalni konzul RS v Trstu gospod Jože Šušmelj, dr. Rafko Dolhar in dr. Drago Štoka. Naslednji ponedeljek, 14. novembra, je bil večer posvečen knjigi Johna Earla "Cena domoljubja". Poleg avtorja so o delu govorili še zgodovinar Gorazd Bajc, primorski padalec Ciril Kobal in časniki Ivo Jevnikar. V ponedeljek, 21. novembra, je v društvu predaval dr. Edi Kovač z univerze v Ljubljani in Toulousu ob stoletnici rojstva francoskega romanopisca, dramatika in filozofa Jeana Paula Sartra. Predavanju je dal naslov "Neznani Sartre". V ponedeljek, 28. novembra, je bila na sporedu okrogla miza o slovenski novejšji zgodovini (1848-1992), pri kateri so sodelovali uredniki in soavtorji istoimenske knjige dr. Željko Lazarevic, Ervin Dolenc, Bojan Godeša, Aleš Gabrič in Nevenka Troha. Pogovor je vodil Ivo Jevnikar. Naslednji ponedeljek, 5. decembra, je predaval Jože Šerbec, ravnatelj Kobariškega muzeja na temo "Slovenci v prvi svetovni vojni". V ponedeljek, 12. decembra, sta o odporu tigrovcev in drugih rodoljubov proti raznarodovanju govorila publicist Borut Rutar in doc. Mira Cenčič. Pogovor pa je vodila prof. Nadja Maganja. Zadnji večer pred božičnimi prazniki je kot običajno bil vezan na bližajoči se veliki praznik Božiča. Božično misel za to priložnost je podal tržaški škof Evgen Ravignani. Ob tem pa so predstavili še zbirko uglasbenih božičnih pesmi prof. Dine Slama na besedila Aleksandra Furlana. Sezona DSI se bo nadaljevala prvi ponedeljek po sv. Treh Kraljih, 6. januarja 2006.

Mira Cenčič, Nadja Maganja in Borut Rutar (levo); škof Ravignani in Aleksander Furlan na božičnem večeru (desno).

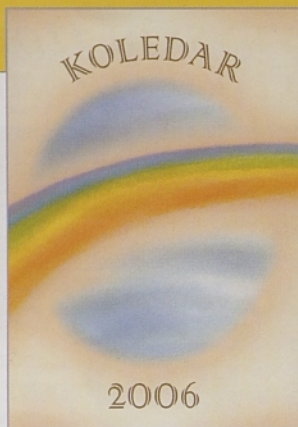
POMEMBNA IMENOVANJA

Za direktorja Muzeja novejšje zgodovine v Ljubljani je bil imenovan zgodovinar Jože Dežman, ki je bil pozneje imenovan še za predsednika Komisije vlade za reševanje vprašanj prikritih grobišč.

Za direktorico Inštituta za novejšjo zgodovino v Ljubljani pa je bila konec oktobra imenovana zgodovinarica prof. Jera Vodušek Starič.

SLOVENSKI VELIKI LEKSIKON

Pri Mladinski knjigi je izšel tretji in zadnji zvezek Slovenskega velikega leksikona (P-Ž). Po desetih letih je kakih 160 izključno domačih avtorjev dovršilo svoje delo, ki so ga uredili Marta Kocjan Barle, Drago Bajt in Maja Ogrizek, izšlo pa je v 15.000 izvodih.

Knjižni dar GMD

V Gorici so 28. novembra predstavili knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe za leto 2006. Sledili sta predstavitvi na Knjižnem sejmu v Ljubljani in v Trstu.

Koledar 2006 je tudi letos uredil dr. Jože Markuža. Saša Martelanc je izdal svojo tretjo zbirko črtic Kam potujejo večeri (tudi prejšnji dve sta izšli pri GMD), Mariza Perat knjigo pravljič Vilinski cvet, Ivan Tavčar pa je pripravil knjigo Albin Kjuder Tomajski. Na podlagi njegovih zapisov predstavlja svojega prastrica, vidnega predstavnika primorskih duhovnikov.

Novi knjigi Zdenka Zavadlava

Borec za demokratizacijo Slovenije, za pravice političnih preganjancev, za ureditev zamolčanih grobov in za narodno spravo Zdenko Zavadlav je v samozaložbi v samo sto izvodih izdal knjigo na dobrih 150 straneh Sužnjeposestniško kapitalistično gospodarstvo Udbe za Slovenijo.

Zavadlav, ki je bil partizan, vojsovec in oznovec, zaprt pod fašizmom in pod komunizmom (obsojen sprva na smrt, nakar je odsedel šest let), se je pri morskim staršem rodil leta 1924 v Šoštanju in je eden izmed zelo redkih nekdanjih pripadnikov represivnih služb prejšnjega režima, ki je odkrito, kritično in samokritično spregovoril o medvojnem in povojnem nasilju.

V tej knjigi govori o prisilnem delu, komunističnih taboriščih in zaporih, a tudi o ustvarjanju udbovskega premoženja zunaj države, na primer v Trstu, o popravi krivic, pomanjkljivi zakonodaji, arhivih, vlogi trojice Kavčič-Kučan-Roter, Mitje Ribičiča in drugih. Omenjeni tiskani knjigi je dodal dokaj obsežno razmnoženo knjigo s podnaslovom Priloge. V njej so kopije 34 dokumentov, ki jih omenja v temeljnem besedilu.

To sta torej 6. in 7. Zavadlavova knjiga, izdani po letu 1990. Vse so, kot je sam zapisal, "spominske in polemične". Avtor, ki ve in zna ogromno, je kritičen na vse strani, marsikdaj zagrenjen, do koga preoster, nedvomno pa dosega svoj cilj, da opozarja na odprta vprašanja in nedoslednosti.

ŠTUDIJE O MANJŠINAH

Franciškan p. Szabolcs Orbán je na Lateranski univerzi (Višji inštitut za moralno teologijo Academia Alfonsiana) v Rimu v italijanščini objavil svojo doktorsko disertacijo I diritti delle minoranze etniche in Europa - uno studio analitico-etico sui loro fondamenti ed una proposta di fondazione nella prospettiva del bene comune. Manjšinsko vprašanje poglobljeno obravnava v luči mednarodnega prava in cerkvenega učiteljstva.

Na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani je Maja Globočnik iz Voklega diplomirala z obrambo dela Uresničevanje določil "globalnega" zaščitnega zakona za Slovence v Italiji. Na Pravni fakulteti v Tridentu pa je Chiara Florio iz Verone diplomirala z nalogo La tutela delle minoranze nella Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia. Obe nalogi upoštevata najnovejši razvoj problematike manjšinskega varstva Slovencev v Italiji.

UMRL VLADIMIR NIKOLAJEVIČ TOPOROV

Decembra letos je v Moskvi umrl 77-letni Vladimir Nikolajevič Toporov. Bil je pomemben in svetovno znan mitolog, antropolog in jezikoslovec, avtor številnih knjig. V slovenščini sta leta 2002 izšli le dve poglavji njegove knjige "Predzgodovina književnosti pri Slovanih: Poskus rekonstrukcije (Uvod v preučevanje zgodovine slovanskih književnosti)", dela, ki je v celoti izšlo leta 1998 v Moskvi.

CONCORDIA ET PAX

Združenje Concordia et Pax, ki se na Goriškem na obeh straneh meje trudi za spravo in prijateljstvo med Italijani in Slovenci, je 15. oktobra priredilo letno srečanje iz niza Poti spomina in sprave na območju, kjer je po vojni stalo kruto jugoslovansko taborišče pri Borovnici. Na srečanju so spregovorili goriški nadškof Dino De Antoni, upokojeni beograjski nadškof Franc Perko in predsednik goriške pokrajine Giorgio Brandolin. Besedo so dobili tudi zgodovinarji. O italijanskih taboriščih je spregovoril Marco Cuzzi, o jugoslovanskih pa sta govorili Nevenka Troha in Nataša Nemec.

STOLETNICA ŠKOFOVIH ZAVODOV

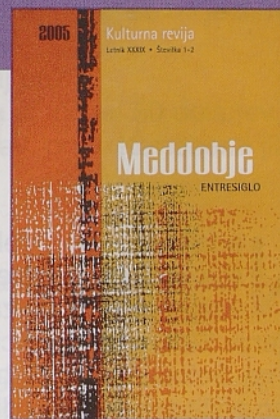
Ob stoletnici Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu in s tem prve slovenske gimnazije je bila v ljubljanski stolnici 12. novembra slovesna maša, naslednjega dne pa slavnostna akademija Svetišče spomina v Cankarjevem domu. Med govorniki so bili predsednik vlade Janez Janša, nadškof Alojzij Uran in direktor Zavoda sv. Stanislava Anton Jamnik.

Izšel je tudi obširen zbornik kakih 40 avtorjev Sto let Zavoda sv. Stanislava, ki ga je uredil France M. Dolinar.

Novo Meddobje

Nedavno je v Buenos Airesu izšla nova številka revije Slovenske kulturne akcije Meddobje, in sicer št. 1-2 letnika 2005. Uredil jo je odbor, v katerem so Tone Mizerit, Jože Rant, Marijan Eiletz, Vinko Rode, Branko Rebozov in Lev Detela, obsega pa 160 strani in barvne priloge umetniških del. Za zunanjo opremo tega letnika je poskrbela Irena Žužek.

Izšel je tudi Glas SKA, št. 1-2 letnika 2005, nekoliko v zamudi zaradi finančnih stisk pa je Slovenska kulturna akcija razposlala med odjemalce še bogat dokumentarni Zbornik Slovenske kulturne akcije 1954-2004, ki je izšel ob zlatem jubileju organizacije.

KNJIGA O SEN. LAUSCHETU

V Združenih državah je dr. James E. Odenkirk izdal knjigo o najznamenitejšem politiku med potomci slovenskih priseljencev, županu Clevelanda, guvernerju Ohia in zveznem senatorju Franku Lauschetu. Knjiga na 494 straneh nosi naslov Frank J. Lausche, Ohio's great political Maverick.

BESEDA SLOVENSKE ISTRE

Ob 10-letnici krožka Beseda Slovenske Istre je bil v nekdanjem Narodnem domu v Trstu 22. oktobra bogat kulturni večer. Slavnostni govornik je bil Milan Gregorič, pozdravili pa so sedanja koordinatorica Nadja Rojac in ugledni gostje. Krožek izdaja tudi svojo revijo Brazde s trmuna.

Razstava o veliki vojni

Odprtje razstave (levo) in nastop okteta Simon Gregorčič (desno).

V petek, 25. novembra, so v Peterlinovi dvorani odprli lepo in bogato razstavo o prvi svetovni vojni, ki jo je pripravil Kobariški muzej, z naslovom V Krnskem pogorju med veliko vojno. Odprtja razstave so se udeležili gostje in avtorji razstave, sodelavci Kobariškega muzeja. Spregovorili so avtor fotografij in tekstov Željko Cimprič, ravnatelj Kobariškega muzeja Jože Šerbec in Zdravko Likar. Pri otvoritvi je sodeloval tudi oktet Simon Gregorčič iz Tolmina.

Versko življenje Slovencev v Švici in Liechtensteinu (IV. del)

Nadaljujemo opis delovanja Slovenske misije v Švici, ki poleg verskega udejstvovanja skrbi tudi za razgibano kulturno življenje Slovencev v Švici. O kulturnem delovanju na Solothurnskem območju leta 1994 razvidno priča pregled prireditvene dejavnosti, ki je bil objavljen v 1. številki Kažipota iz leta 1995.

Prireditvena dejavnost '94

V letu 1994 smo ob lepem medsebojnem sodelovanju imeli poleg rednih sobotnih, nedeljskih in prazničnih maš v okviru Slovenske misije na Soloth. območju tudi te prireditve:

- 4.febr.: STALDEN nad Vispom (VS) - Prešernov večer
- 6.febr.: BERN - kratka pustovanjska zabava
- 12.febr.: LIESTAL - pustovanje
- 26.febr.: TRIMBACH - maša s Švicarji in nastop "Encijana"
- 19.marca: TRIMBACH - slavje 50-letnice življenja (v ožjem krogu)
- 24., 26. in 27.mar.: SOLOTHURN, BASEL in OLTEN - razstava slovenskih velikon. običajev (študentje iz ljublj. okol.)
- 16.apr.: OLTEN - proslava materinskega dneva
- 30.apr.: ZUCHWIL - slavje 50-letnikov
- v maju: vsakodnevna maša in šmarnice
- 12.-15.maja: izlet v PARIZ (za vso Švico)
- 23.maja: WOLFWIL - binkoštno srečanje
- 25.jun.: HOCHWALD - zahvalna maša za delo in slov. samostojn.
- 23.jul.: NOVA ŠTIFTA na Dol. - poletno srečanje v domovini (mašo vodil ljublj. pom. škof msgr. Jožef Kvas)
- 19.-21.avg.: ZILLERTAL - izlet za misijske sodelavce
- v sept.: vsakodnevna rožnovenska pobožnost (do 27.sept.)
- 3.-4.sept.: romanje na ZITEIL
- 25.sept.: EINSIEDELN - 26.romanje (mašo vodil koprski škof Metod PIRIH) - za vso Švico /p. R./, moški zbor iz Lenarta
- 22.okt.: OLTEN - pastoralni obisk škofa Martina Gächterja
- 12.nov.: ZUCHWIL - 20.martinovanje
- 3.dec.: OLTEN - miklavževanje
- 25.dec.: SOLOTHURN - božičevanje v kap. samostanu
- 30.dec.: SOLOTHURN - maša za p.Fidelisa na 30.dan po smrti
- 31.dec.: BASEL - zahvalna maša ob koncu leta s silvestr.

Ob imenovanju dr. Franca Rodeta za novega ljubljanskega nadškofa je Kažipot za Solothurnsko območje objavil daljši članek, v katerem podrobno opisuje življenje in delo novega nadškofa ter njegovo slovesno imenovanje. Pisec članka je za zaključek izrazil sledečo misel: "Novega ljubljanskega nadškofa in metropolita se radi spominjamo v svojih molitvah, da bi v Kristusovem imenu kot dobri pastir vodil zaupano mu nadškofijo, zvesto učil resnico in kot voditelj služil z besedo in zgledom božjemu ljudstvu."

Septembra 1997 je Kažipot za Solothurnsko območje prenehal izhajati. Poglejmo, kaj je župnik napisal v zadnji številki: "In tako vam je prišla v roke tudi zanja številka KAŽIPOTA iz Solothurna. Dva meseca manj kot 14 let vam je Kažipot predstavljal središčno vsebino vsakega meseca, vas seznanjal s cerkvenimi prazniki in važnejšimi godovi ter vam sporočal spored maš

in raznih prireditev. Kakor vsaka stvar ima svoj začetek in konec, tako bo tudi solothurnski Kažipot prenehal s svojo vlogo in nalogo, nadomestil pa ga bo Kažipot iz Züricha za vso Švico."

Pomembno novico prinaša Kažipot za Züriško območje decembra 1994, ko sporoča, da je Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije izdalo odredbo za pričetek pouka slovenskega jezika in kulture. Pouk se je pričel 8. novembra 1994 in je potekal dvakrat tedensko v šoli Schulhaus Resch v Schaanu v Liechtensteinu. Istega leta je bilo tudi ustanovljeno novo slovensko društvo "Društvo Slovencev v kneževini Liechtenstein". Z letom 1995 je slovenska misija pričela s slovenskim bogoslužjem v Schaanu za Slovence živeče v kneževini Liechtenstein.

V majski številki Kažipota iz leta 1996 je daljši članek, posvečen spominu msgr. Vinka Žaklja, ki prikaže njegovo življenjsko pot: "V četrtek, 28. marca 1996, zvečer je v prometni nesreči ugasnilo življenje uglednega izseljenskega duhovnika, velikega rodoljuba, msgr. Vinka Žaklja. Pokojni se je rodil pred 78 leti v Šentjoštu nad Horjulom in je bil več kot 50 let dušni pastir slovenskih izseljencev. Iz Slovenije se je umaknil potem, ko so mu partizani ubili tri brate in sestro; končal je v tujini bogoslovne študije in bil v Krki na Koroškem 19. maja 1945 posvečen v duhovnika. Leta 1948 je prišel v Eisdien in do smrti deloval kot izseljenski duhovnik v Belgiji in na Nizozemskem." Na velikonočni ponedeljek je bil pogreb. Pokopan je bil v Horjulu.

(se nadaljuje)

Zvitek ob Veliki noči 1996.

za smeh in dobro voljo

Mama pokaže Milanu malega bratca.

"Mama... Nima zob!"

"Vem, sinko."

"Mama, tudi las nima!"

"Vem, vem."

"Mama, ali si prepričana, da ti niso dali rabljenega?"

...

Pride župnik v nepoznano mesto. Vpraša fantiča ob cesti...

"Fantek, kako pa je tebi ime?"

"Janezek," mu odgovori...

"Janezek, kako se pride do avtobusne?" ga vpraša.

"Daj jurja, pa ti povem..." reče Janezek...

"Jurja??? Fantek, na takšen način pa ne boš prišel v nebesa..." ga graja župnik.

Janezek pa odvrne: "Vi pa na avtobusno ne..."

...

Gospa Kovačeva je s hčerko Vando obiskala zdravnika.

"Ali vaša hčerka vedno jec-lja?" vpraša doktor.

"Ne, samo kadar govori."

Študent, ki ni opravil izpita, je mami poslal telegram z naslednjo vsebino:

"Nisem naredil izpita! Pripravi očeta!"

Mama mu je poslala odgovor:

"Oče je pripravljen! Pripravi se tudi ti!"

...

Mlad zaljubljen par v restavraciji.

"Tako si sladka, da bi te kar pojedel!" je rekel mladenič.

"Tudi ti si sladek in tudi jaz bi te lahko kar pojedla!" je rekla ona.

"Bosta po vrhu še kaj spila?" ju je vprašal natak.

...

"Kdaj greste pri vas ponavadi zvečer spat?"

"Ah, kar s kurami!"

"Ja, kakšno imate pa potem posteljino?"

...

"Zakaj ste v soseda vrgli dva kamna?" vpraša sodnik obtoženca.

"Ker ga s prvim nisem zadel."

"Očka, nocoj se mi je sanjalo o tebi."

"Kaj pa?"

"Da si mi dal 50 dolarjev,"

"Prav, prav. Kar obdrži jih!"

...

"Marta, zakaj pa ste možu sredi maše primazali zaušnico?"

"Gospod župnik, lepo se opravičim. Dovolj mi je že bilo, ker me je mož vsakokrat pogledal, kadar ste molili: 'In reši nas vsega hudega'."

...

"Dragi, kdaj se bova poročila?"

"Drugo leto."

"Zakaj pa ne letos?"

"Sem že obljubil Francki."

listnica uprave

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Nataša Sosič, Opčine - 26,00 €; Albin Zorc, Polhov Gradec, Slovenija - 4,17 €; Slovenian Research Center, Ohio, ZDA - 7,40 €; Josip Stančič, Trst - 26,00 €; Simon Preschern, Trbiž - 26,00 €; Pepi Gruden, Tržič - 16,00 €; Anda Peterlin, Kamnik, Slovenija - 10,00 €; Jože Strgar, Črnuče, Slovenija - 5,00 €; Marija Rus, Ljubljana, Slovenija - 5,00 €; Neva Magagnato, Opčine - 7,00 €; Mihajla in France Habjan, Toronto, Kanada - 5,00 €; Liza Pleničar, Middx, Velika Britanija - 4,05 €; Marjan Česnik, Ljubljana, Slovenija - 30,00 €; NN - 41,15 €.

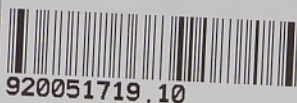
DAROVİ V SPOMIN:

V spomin na dragega moža in očeta Ivana Artača darujeta ob 60-letnici ustanovitve slovenskega šolstva Srečka in Majda Artač 50,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

MLADIKA V NOVEM LETU 2005

DS
II 117 986 2005

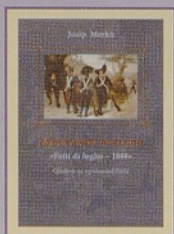
920051719,10

COBISS

Vsem bralcem in naročnikom sporočamo, da bo Mladika ohranila v novem letu. Vsem, ki bodo naročnino 2006 poravnali do 31. januarja 2006, darujemo po izboru navedene (po razpoložljivosti zaloge posameznih knjig).

Naročnino poravnate lahko po našem poštnem računu s priloženo položnico. Mladike, ulica Donizetti 3 v Trstu od ponedeljka do petka med 9. in 17. uro.

Spominjamo vas, da so naročnine za leto 2006 sledeče: celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti); po letalski pošti 30,00 €. Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na: **Zadružna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso** (t. r. 16916 - SWIFT: CCTSIT2T)

DARILO ŠT. 1:

J. Merkù:
Okoličanski
bataljoni

DARILO ŠT. 2:

I. Pertot: Načrtovati v
kamnoseštvu - 1
Kamnoseški profili

DARILO ŠT. 3:

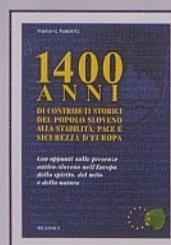
A. Rebula: Previsna leta

DARILO ŠT. 4:

A. Volk Zlobec:
Babičini metulji

DARILO ŠT. 5:

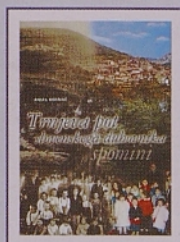
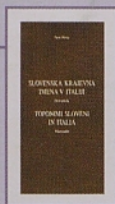
A. Kosmač:
Ricmanje včeraj
in danes

DARILO ŠT. 6:

D. Štoka:
V političnem
virtincu

DARILO ŠT. 7:

P. Merkù:
Slovenska krajevna
imena v Italiji

DARILO ŠT. 9:

A. Kosmač:
Trnjeva pot
slovenskega duhovnika

DARILO ŠT. 8:

P. Parovel:
1400 anni di
contributi storici
del popolo sloveno
alla stabilità, pace e
sicurezza d'Europa

DARILO ŠT. 6:

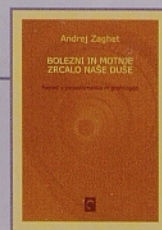
B. Pavletič:
Prarealci

DARILO ŠT. 11:

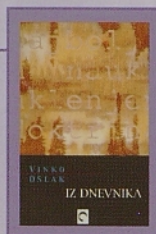
A. Volk Zlobec:
Dogodivščine krave
Rozine

DARILO ŠT. 10:

A. Zaghet:
Bolezni in motnje
zrcalo naše duše

DARILO ŠT. 12:

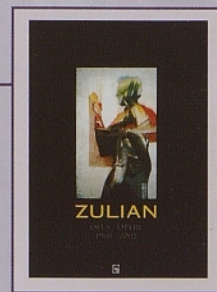
V. Ošlak: Iz dnevnika

DARILO ŠT. 13:

B. M. Pertot:
Pesmi iz pipe

DARILO ŠT. 14:

B. Zulian:
Zulian: dela - opere
1960-2002

M založba
MLADIKA